

PRÁVNÍ MONOGRAFIE

Vady právních úkonů v soukromoprávních vztazích a jejich důsledky

TOMÁŠ HULVA

Wolters Kluwer
Česká republika

Vzor citace: HULVA, T. *Vady právních úkonů v soukromoprávních vztazích a jejich důsledky*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 264.

Právní stav publikace je k 1. 2. 2011.
Lektoroval: prof. JUDr. Josef Fiala, CSc.
© JUDr. Tomáš Hulva, 2011
ISBN 978-80-7357-633-2

Použité zkratky

ABGB	zákon č. 946/1811 Sb. z. s. (Obecný občanský zákoník z roku 1811)
Listina	Listina základních práv a svobod
LZPS	usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
NOZ	návrh občanského zákoníku
OBZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zákon o přeměnách	zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev
ZOCP	zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech
ZOHS	zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže
ZOPS	zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZOVB	zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů)
ZP	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
ZSŠ	zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový

Slovo o autorovi

JUDr. Tomáš Hulva (1980) je absolventem Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2004 vykonával praxi advokátního koncipienta v Opavě, cenné zkušenosti získal též během svého působení v mezinárodní advokátní kanceláři v Brně. V současné době působí jako samostatný advokát v Opavě a jako odborný asistent na katedře ekonomické žurnalistiky Ekonomické fakulty Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava. Dále je doktorandem na katedře občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Specializuje se především na občanské, obchodní a pracovní právo. Z úzké specializace se jedná o korporátní právo, závazkové právo a ochranu spotřebitele, v této oblasti je též publikačně činný.

Publikace: *Ochrana spotřebitele* (ASPI, 2005), *Právo ochrany spotřebitele pro neprávnický* (ASPI, 2006), *Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem* (ASPI, 2007), *Ochrana majetku* (Linde Praha, 2009).

Úvod

Tato práce vznikla, protože v soukromém právu existuje významný institut, jenž zásadním způsobem ovlivňuje soukromoprávní vztahy subjektů práva. Je obsažen ve všech právních odvětvích práva soukromého, ale k datu dokončení tohoto díla nebyl dosud komplexně zpracován způsobem, jenž by bral zřetel na provázanost, avšak členitost právního řádu, a tudíž i nezbytnost zabývat se jednotlivými jemnými nuancemi specifickými pro konkrétní právní odvětví, v němž se zmíněný institut aplikuje. Tímto významným institutem jsou vady právních úkonů a jejich důsledky pro soukromoprávní vztahy.

Práce vyčerpávajícím způsobem zpracovává vady právních úkonů v soukromoprávních vztazích a jejich důsledky. Jejím účelem je vtáhnout čtenáře do problematiky a seznámit ho s ní, a to do nejpodrobnějších detailů. To s sebou samozřejmě nese nezbytnost seznámit čtenáře rovněž se souvisejícími právními instituty, jako jsou právní skutečnosti. S ohledem na to, že otázka posuzování vad právních úkonů je v mnoha případech otázkou výkladu konkrétních právních norem a otázkou tzv. práva soudcovského, je nezbytné zabývat se rovněž právní teorií, interpretací právních norem, jakož i nástroji, které k interpretaci právních norem slouží. Těmito nástroji jsou mimo jiné pohled na právní úpravu v historii nebo i pohled do sousedních států. Práce by nebyla dostatečně inovátorská, kdyby byla pouze popisem současného stavu. Samozřejmě nemůže chybět ani charakteristika stavu *de lege lata*, neboť bez dostatečného popisu problematiky vad právních úkonů by dílo jednak nebylo komplexní, jednak by bylo pro praxi nepoužitelné. Kouzlo právní argumentace přitom dle mého názoru spočívá právě v naprosto vyváženém skloubení teoretických znalostí a praktických zkušeností. Pouze tak lze docílit pochopení problematiky. A pouze pochopení problematiky vede k účinné aplikaci, jež je nejen v souladu s právními předpisy, ale též v souladu s přirozeným právem, neboť „*ius est ars boni et aequi*“.

Jakákoli vědecká práce – a tato práce, jak věřím, není výjimkou – se musí odrážet od současného stavu, proto nejprve bude popsána teorie a praxe v dané oblasti. Pokud se týče teorie, je třeba čerpat nejen z dostupných literárních zdrojů, jakými jsou vysokoškolské učebnice, komentáře

k zákonům, odborné statě apod., ale rovněž ze zdravého úsudku – jediné tak je možné vytvořit dílo, jež je založeno nejen na dosavadním poznání, ale též obsahuje nové myšlenky a názory. Do takového textu je třeba integrovat zkušenosti z praxe a některá rozhodnutí soudů, jež mají za důsledek pochopení současného stavu. Ptám se však: Je pochopení současného stavu vad právních úkonů v soukromoprávních vztazích opravdovým seznámením se s probíranou problematikou? Určitě nikoli. Jedná se pouze o dílčí seznámení se s určitým úsekem práva. Je třeba vycházet ze skutečnosti, že právo je jednotným systémem, nikoliv roztržštěným a vzájemně si protifačícím spletištěm právních předpisů nejrůznější právní síly. Z tohoto důvodu, hovoříme-li o současné právní úpravě, je třeba klást probíranou problematiku do úzkých souvislostí s různými právními odvětvími a přinejmenším nastínit vztah k těmto jiným právním odvětvím, především styčné body s nimi. Toliko takový přístup vede k absolutnímu poznání současné právní úpravy.

I přesto se však může čtenář s takovou mírou znalostí dostat do nesnází, a to nesnází aplikačních v souvislosti s praxí. Aplikace práva úzce souvisí s výkladem práva. Interpretace práva je pak závislá na účelu ustanovení, neboť ustanovení právních předpisů je třeba vykládat nejen ve vzájemných souvislostech, ale též tak, abychom dosáhli účelu, pro nějž byla v právním předpise zakotvena. Pro dosažení tohoto účelu je nezbytné mít přehled o důvodech, proč byly tyto normy do právního předpisu integrovány. Tyto důvody jsou zpravidla historické.

V práci tak nemůže chybět komparace současného právního stavu s historickými právními úpravami jednotlivých období, a to od vzniku institutu v právní úpravě. Pouze tímto způsobem lze odhalit jeho původní význam a potřeby společnosti, jež v určité fázi sociálního vývoje vedly k zakotvení předmětných institutů do litery právní úpravy. V práci byla učiněna také východiska, díky nimž můžeme nastínit možnosti nové právní úpravy vad právních úkonů v soukromoprávních vztazích. Tato východiska přitom nesmí být pouze teoretická, nýbrž rovněž musí naznačit aplikační možnosti právní úpravy *de lege ferenda* a důsledky takové úpravy v jiných než občanskoprávních a eventuálně soukromoprávních vztazích. Na tomto místě dílo přechází nejen k negativní kritice současné právní úpravy a právní úpravy podle návrhu nového občanského zákoníku, ale rovněž k pozitivní konstrukci vhodné právní úpravy, jež by byla jednoduše aplikovatelná, a to bez jakýchkoli kolizí s jinými právními odvětvími a obecným pocitem spravedlnosti, právem přirozeným.

Dílo je zpracováno v různých stylech, a to s přihlédnutím k předmětu jeho jednotlivých částí. Převažuje však především styl francouzský, charakteristický záživným a nepříliš strohým výkladem v rámci komparace s historickými právními řády a návrhem občanského zákoníku. Francouzský styl nalezne v této práci uplatnění, rovněž pokud jde o nastínění obecných možností právní úpravy *de lege ferenda*. Avšak pokud se týče částí popisných, zabývajících se současným stavem a aplikační praxí konkrétní problematiky, dle mého názoru nelze zvolit jiný styl než styl anglický. Právě ten umožňuje strohé a pragmatické popsání stavu věci a jeho stručné vystižení.

Cílem této práce je vytvořit komplexní pohled na vady právních úkonů a jejich důsledky tak, aby dílo bylo pro čtenáře praktickým pomocníkem v právní praxi. Práce se tedy v žádném případě neomezuje pouze na teoretické rozbory, komparaci a konstatování. Jejím účelem je především komplexní a praktické pojetí vad právních úkonů v soukromoprávních vztazích za účelem aplikace v právní praxi.

Práce je svojí povahou určena především pro odbornou právníckou veřejnost a studenty právnických fakult.

Právní stav díla je k datu 1. února 2011.

autor

ČÁST I

Právní skutečnosti,
právní úkony a pojem
„vady právních úkonů“

Úvod k vadám právních úkonů v soukromoprávních vztazích

Literatura: FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993; HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. 1. vydání. Brno : PrF MU, 1998; HULVA, T. *Ochrana spotřebitele*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2004; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 1999; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2002; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2002

1.1 Vady právních úkonů jako právní institut

Při zkoumání jakéhokoli právního fenoménu je nejprve vhodné ho adekvátním způsobem pojmenovat a definovat. Nasnadě je proto základní otázka, zda „vady právních úkonů“, jak se zpravidla označuje jev, pro který je právní úkon obvykle imperfektním, jsou právním institutem, či pouhým souhrnným označením pro jednotlivé právní vady.¹

Právní teorie označuje za právní institut soubor právních norem, jež upravují určitou otázku. V tomto směru můžeme kladně odpovědět, že vady právních úkonů jsou institutem práva. Jednotlivé typy vad právních úkonů jsou ve smyslu uvedené definice rovněž považovány za právní institut, přičemž jednotlivé, konkrétní typy vad právních úkonů se z hlediska kategorizace práva podřazují pod nadepsaný institut „vady právních úkonů“.

Účelem předmětné definice je především si uvědomit, že vady právních úkonů tvoří ucelený právní celek, jež je nezbytné v právní teorii i praxi zkoumat souhrnně jakožto provázaný komplex spolu souvisejících a komunikujících právních norem, tedy pravidel chování.

¹ **Bliže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 45.

Právní normou je pak nutné chápat obecné pravidlo chování vyjádřené ve zvláštní stanovené nebo uznané formě, jehož zachování je vynutitelné státní mocí.²

Právní normy upravující vady právních úkonů jsou standardními pravidly chování ve smyslu nadepsané definice, jež mají svoji strukturu:

- a) **hypotézu**, jíž označujeme podmínky, při jejichž splnění či naplnění je možno konkrétní pravidlo chování aplikovat,
- b) **dispozici**, jež představuje vlastní pravidlo chování, tedy subjektivní práva a povinnosti subjektů, a
- c) **sankci**, která představuje právní důsledky chování rozporného s dispozicí právní normy při současném naplnění podmínky, že byly naplněny či splněny podmínky aplikace právní normy (hypotéza).³

Právněteoretickým příkladem výše uvedené struktury právní normy ve vztahu k vadám právních úkonů může být následující právní rozbor:

§ 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů: „Právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.“ Z uvedeného příkladu jednoznačně vyplývá hypotéza – podmínka aplikace předmětného ustanovení, tj. učinění právního úkonu. Dispozicí je učinění takového právního úkonu při vůli svobodné a vážné a projevu určitém a srozumitelném anebo dispozice, která některý z uvedených atributů vůle a/nebo jejího projevu nesplňuje. Sankcí je pak soukromoprávní důsledek, který nastane v případě, že je splněna hypotéza (tj. je činěn právní úkon), jakož i dispozice negativní (tj. právní úkon byl učiněn s vadou vůle či jejího projevu). Touto soukromoprávní sankcí je neplatnost právního úkonu, a to neplatnost absolutní (viz dále).

Pokud se máme zabývat definicí institutu vad právních úkonů, je nezbytné nejprve podat výklad o právních skutečnostech obecně, ale především o samotných právních úkonech, jejich právním zařazení v systému práva, jakož i o důsledcích jejich uskutečnění. Pro bližší pochopení významu vad právních úkonů v soukromoprávních vztazích je dále nezbytná bližší specifikace jednotlivých soukromoprávních odvětví, v jejichž právních normách se lze s uplatněním vad právních úkonů setkat.

Vady právních úkonů jsou svojí povahou institutem práva velmi obecným, obecně vyjádřeným a z hlediska výkladu do jisté míry neurčitým.

² **Blíže:** HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. 1. vydání. Brno : PrF MU, 1998, s. 154.

³ HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. 1. vydání. Brno : PrF MU, 1998, s. 158.

S ohledem k uvedenému je nezbytné při výkladu respektovat nejen teoretická východiska, ale též východiska právní praxe a více či méně konstantní judikaturu. Též je však nezbytné provést exkurz do interpretace práva a právních úkonů, jakož i stručný výklad k právní argumentaci v právní praxi, jež je pro uplatňování vad právních úkonů obzvláště důležitou.

1.2 Shrnutí

Právní úkony jsou podskupinou právních skutečností, jedná se o jev působící vznik, změnu či zánik práv a povinností subjektů soukromoprávního vztahu, to vše na základě vůle jednajícího subjektu a v souladu s právním řádem.

Právní skutečnosti

Literatura: BAREŠOVÁ, E., BAUDYŠ, P. *Zákon o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem. Komentář*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002; BÁRTA, J. K některým otázkám subjektivity a sukcese právnických osob v platném právu. *Právník* 2/1995. Praha : Academia, 1995, s. 89; BÁRTA, J. Některé otázky zrušení obchodně právních subjektů bez likvidace ve zvláštních případech. *Právní rozhledy* 12/1995, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 481; BÁRTA, J. Výchozí otázky právního nástupnictví a zániku právnických osob bez likvidace. *Právní rozhledy* 9/1995, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 348; BĚLOHLÁVEK, A. Nová právní forma obchodní společnosti v ekonomice EU-„EWIV“. *Právní rádce* 1/1999, Praha : Economia, 1999, s. 17; BĚLOVSKÝ, P. Koupě od nevlastníka, který vlastnické právo dodatečně nabyt. *Jurisprudence* 3/2003, Praha : ASPI, 2003, s. 16; BLAŽEK, S. Je možno odporovat úplatným právním úkonům? *Obchodní právo* 10/1996, Praha : Prospektrum, s. 11; BUBNÍK, G. Schvalování důležitých úkonů nezletilého soudem. *Socialistická zákonnost* 6/1966, s. 339; DOSTÁLOVÁ, J., HARVÁNEK, J. Nad některými otázkami právní subjektivity. *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/1998, Praha : Masarykova univerzita, 1998, s. 542; DVORÁK, T. Neplatnost právnických osob. *Bulletin advokacie* 9/2003, Praha : Česká advokátní komora, 2003, s. 43; ELIÁŠ, K. Obchodní smlouva. *Právní praxe v podnikání* 2/1996, Praha : Komora komerčních právníků, 1996, s. 1; FALDYNA, F. Právní osoba a její právní jednání a odpovědnost. *Právo a podnikání* 2/2001, Praha : ORAC, s. 2; FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993; FIALA, J., HURDÍK, J. K pojetí právnických osob. *Právník* 10/1990, Praha : Academia, 1990; FIALA, J., ŠVESTKA, J. Nad některými otázkami právních úkonů v občanském právu. *Právník* 7/1983, Praha : Academia, 1983, s. 329; FIEDLER, M. Několik poznámek k založení a vzniku akciové společnosti. *Právní rozhledy* 8/1994, Praha : C. H. Beck, 1994, s. 274; GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., STAVINHOVÁ, J. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům nezletilých. *Právní rozhledy* 2/1997, Praha : C. H. Beck, 1997, s. 53; GRUS, Z. Dobré mravy ve světle publikované judikatury. *Právní rozhledy* 3/2004, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 112; HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. 1. vydání. Brno : PrF MU, 1998; HAVEL, B. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. *Právník* 1/2000, Praha : Academia, 2000, s. 37; HAVEL, B. K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku. *Obchodní právo* 2/2001, Praha : Prospektrum, 2001, s. 11; HEDRLÍN, A. Převed nemovitosti na základě kupní smlouvy. *Právní rozhledy* 2/1998, Praha : C. H. Beck, 1998, s. 59; HENDRYCH, D. Právní osoby veřejného práva. *Správní právo* 1/1996, s. 1; HOLLÄNDER, P. Pozitivismus versus iusnaturalismus. *Právník* 3/1997, Praha : Academia, 1997; HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha : Linde Praha, 2002; HULVA, T. *Ochrana spotřebitele*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2004; HURDÍK, J. *Osoba*

a její soukromoprávní poslání v měnicím se světě. Brno : Masarykova univerzita, 2004; HURDÍK, J. Pojem osoba a geneze jeho obsahu jako základ konstrukce osob v právním smyslu. *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/2000, Brno : Masarykova univerzita, s. 306; HURDÍK, J. Právnícké osoby – realita nebo fikce. *Právní rozhledy* 3/1999, Praha : C. H. Beck, 1999, s. 125; HURDÍK, J. *Právnícké osoby (Obecná právní charakteristika)*. Brno : Masarykova univerzita, 2000; HURDÍK, J. *Právnícké osoby a jejich typologie*. Praha : C. H. Beck, 2003; HURDÍK, J. Úvaha nad tendencemi vývoje koncepce právníckých osob. *Právník* 10/2000, Praha : Academia, 2000, s. 960; CHALUPA, R. Odporovatelnost právních úkonů. *Obchodní právo* 6/1995, Praha : Prospektrum, 1995, s. 9; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 5. vydání*. Praha : C. H. Beck, 1999; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 7. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2002; KNAPP, V. Každý je způsobilý mít práva (Je každý k tomu způsobilý?). *Právník* 2/1994, Praha : Academia, 1994, s. 97; KNAPP, V. O právníckých osobách. *Právní rozhledy* 10–11/1995, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 986; KNAPP, V. Odporovatelnost. *Právo a zákonnost* 7/1992, s. 377; KNAPP, V. Právnícké osoby. *Právník* 10–11/1995, Praha : Academia, 1995, s. 980; KNAPP, V. *Splnění závazku a jiné způsoby jejich zániku*. Praha : Československá akademie věd, 1955; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1. 3. vydání*. Praha : ASPI, 2002; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 2. 3. vydání*. Praha : ASPI, 2002; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 3. 3. vydání*. Praha : ASPI, 2002; KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé. 5. vydání*. Brno : Doplňek, 2001; KÜHN, Z. Fikce samostatnosti právníckých osob a její prolomení. *Právní rozhledy* 11/2003, Praha : C. H. Beck, 2003, s. 542; KULHÁNEK, M. Smouvy per fax. *Právní rádce* 1/2000, Praha : Economia, 2000, s. 37; LAVICKÝ, P. Kategorie vůle a její uplatnění v soukromém právu. *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/2000, Brno : Masarykova univerzita, s. 361; LEŠTINSKÁ, L. Označení nemovitostí. *Právní rádce* 11/2001, Praha : Economia, 2001, s. 37; MANDÁK, V. Nedodržení formy dohod manželů o BSM – neplatnost relativní nebo absolutní? *Bulletin advokacie* 5/1993, Praha : Česká advokátní komora, 1993, s. 30; ONDŘEJOVÁ, P. Výklad závěti ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. *Socialistická zákonnost* 10/1987, s. 559; PELIKÁNOVÁ, I. Podmínky v právních úkonech. *Obchodní právo* 11/1997, Praha : Prospektrum, 1997, s. 2; RADIMSKÝ, J. Relativní neplatnost. *Bulletin advokacie* říjen–prosinec/1983, Praha : Československá advokátní komora, 1983, s. 233; RUBEŠ, P. Právo, morálka a dobré mravy. *Jurisprudence* 1/2004, s. 11; SALAČ, J. Culpa in contrahendo. *Právní rozhledy* 9/2002, Praha : C. H. Beck, 2002; SALAČ, J. K historickému vývoji doktríny neplatnosti právních úkonů v oblasti rozporu se zákonem a dobrými mravy. *Právník* 2/1999. Praha : Academia, 1999, s. 125; SALAČ, J. Nad platností smluv v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy* 1/2003, Praha : C. H. Beck, 2003, s. 1; SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha : C. H. Beck, 2000; SALAČOVÁ, M. Statutární zástupce obchodních společností. *Právní rozhledy* 3/2000, Praha : C. H. Beck, 2000, s. 52–60; SOUKUP, K. Úvaha o některých důsledcích neplatnosti smlouvy o převodech nemovitostí. *Prokuratura* 4/1978, s. 51; SPÁČIL, J. Poznámky k problematice zastoupení na základě plné moci. *Právo a podnikání* 1/1996; ŠPAČEK, V. *Projevy vůle a právní úkony v občanském právu*. Praha : Orbis, 1953; ŠVESTKA, J. K některým otázkám vzniku

smluv. *Socialistická zákonnost* 2/1966, s. 71; TELEČ, I. Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem. *Právní rozhledy* 5/2004, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 161; URBAN, J. Několik poznámek k odporovatelnosti právních úkonů. *Právní rádce* 11/2002, Praha : *Economia*, 2002, s. 31; VAŠÍČEK, M. K odporovatelnosti úplatným právním úkonům. *Obchodní právo* 3/1997, Praha : Prospektrum, 1997, s. 27; VRCHA, P. Prodej (kuchyňského nádobí) na objednávku aneb smluvní pokuta versus (nejen) dobré mravy. *Bulletin advokacie* 6–7/1999, Praha : Česká advokátní komora, 1999, s. 58.

2.1 Pojem „právní skutečnosti“

Právní skutečnosti jsou právním institutem, který je z hlediska kategorizace práva jako celku institutem obecné povahy, jenž se uplatní *de facto* ve všech soukromoprávních, jakož i veřejnoprávních odvětvích. Právní skutečnosti jsou pro právo soukromé upraveny zákonem č. 40/1964 Sb., občanským zákoníkem, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“), a to v ust. § 2 odst. 1 OZ. Jedná se o právní institut, jenž je z hlediska právní kategorizace nadřazen institutu právních úkonů. Právní skutečnosti je třeba chápat jako jevy, s jejichž existencí spojuje objektivní právo, tj. právní řád, vznik, změnu či zánik práv a povinností.⁴ Právní teorie i praxe rozdělují občanskoprávní skutečnosti do jednotlivých podkategorií především v závislosti na míře uplatnění lidského volního chování při formování právních skutečností, jakož i na tom, zda je dané jednání v souladu s objektivním právem (právem aprobované, povolené chování), či zda je dané jednání v rozporu s objektivním právem (právem reprobované, nedovolené jednání, jednání rozporné s objektivním právem).⁵

Právní úkony z hlediska nadepsané kategorizace spadají pod subjektivní právní skutečnosti, tedy právní skutečnosti vůli ovlivnitelné, a to konkrétně do kategorie „chování podle práva“, podkategorie „chování ovlivněné vůli subjektů působit vědomě vznik, změnu či zánik práv a povinností“.

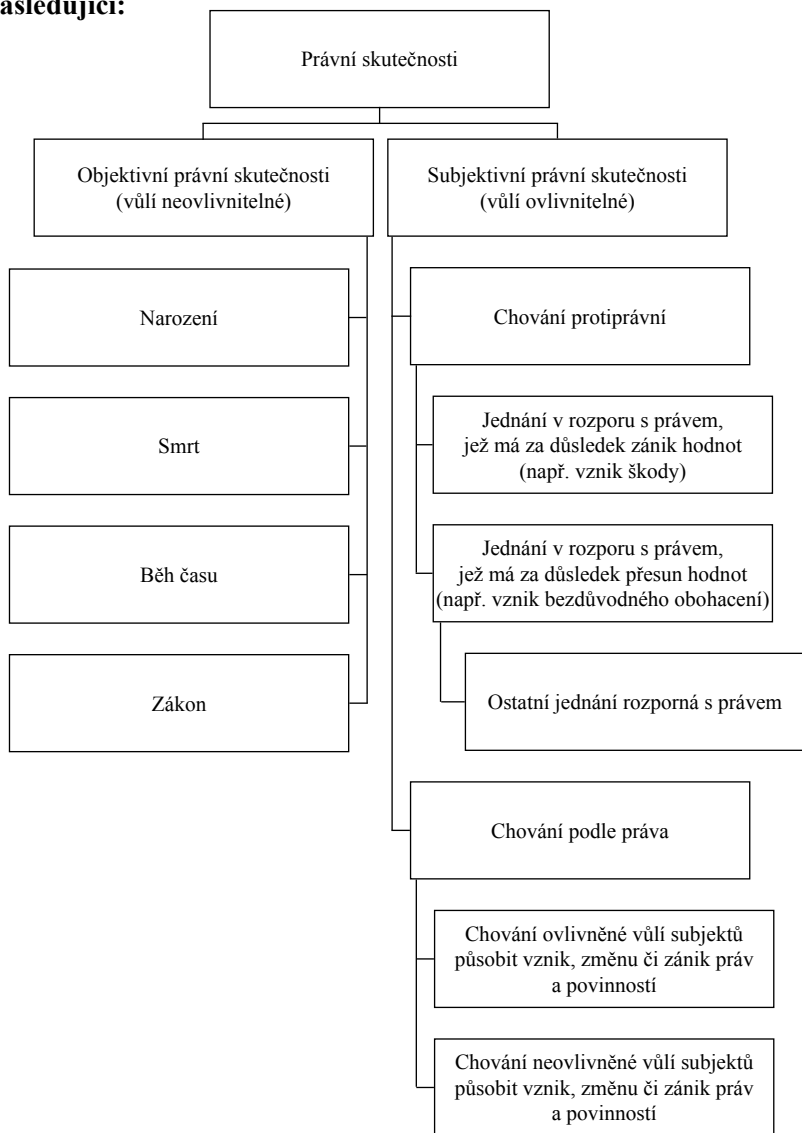
Tématem „právní skutečnosti“ by bylo možné se zabývat velmi podrobně a obsáhle, nicméně účelem a zaměřením této publikace je především podrobný výklad o právních úkonech, resp. o vadách právních úkonů.

⁴ **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 23.

⁵ **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 23; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2002, s. 111; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, s. 207.

S ohledem k uvedenému je v díle kladen důraz právě na tyto právní instituty.

Právní kategorizace jednotlivých právních skutečností s ohledem na výše uvedené faktory, na jejichž základě se právní skutečnosti člení, je následující:

2.2 Vznik institutu právních skutečností v právní historii

Institut právních skutečností tak, jak byl popsán v předchozích kapitolách, existuje, byť ne v totožné struktuře, již po tisíce let. Právní skutečnosti jakožto právní institut byly poprvé popsány v právním řádu starověkého Říma. Římané původně pojmenovávali právní skutečnosti jako „právní události“, s nimiž právní řád spojoval vznik, změnu či zánik práv a povinností. Tyto „právní události“ byly postupně ve středověkých naukách pojmenovány jako „právní skutečnosti“, někdy též jako „skutečnosti právnícké“. Římané spojovali „právní události“ se soukromým právem, pro něž byla typická dispozitivnost právních norem, zatímco pro právo trestní byly charakteristické normy kogentní, které možnost specifické úpravy práv a povinností konkrétní fyzické osobě neumožňovaly.

Již ve starověkém Římě se však rozlišovaly „právní události“ objektivního charakteru, tedy takové, které mají za důsledek vznik, změnu či zánik práv a povinností bez ohledu na vůli osob, jichž se týkají, a „právní události“ charakteru subjektivního. Je třeba upozornit, že pojem „právního jednání“ ve starověkém Římě nebyl znám, nejbližše tomuto pojmu stálo „negotium“, tedy termín široký, pod který se podřazovaly zejména právní úkony, odpovědnost za škodu a odpovědnost z bezdůvodného obohacení. Pokud se však právních úkonů týče, již tenkrát bylo známé rozdělování právních jednání na jednostranná a dvoustranná. Dále bylo známé jednání mezi živými (*inter vivos*) a jednání na případ smrti (*mortis causa*). Též se odlišovala jednání úplatná (*onerózní*), při nichž jedna strana poskytuje za nabyté plnění straně druhé protiplnění (např. u smlouvy tržové), a jednání bezplatná (*lukrativní*), kdy se za získaný prospěch žádná protihodnota neposkytovala (např. při darování). Samozřejmostí bylo, že každé právní jednání v sobě předpokládalo základní atributy právního jednání dle tehdejších právních norem, tj. a) že jednající má způsobilost k právnímu jednání, b) že jednající projevuje svou skutečnou vůli ve formě zákonem určené a c) že obsah jednání je právně přípustný.

2.3 Právní úprava právních skutečností dle návrhu občanského zákoníku

Návrh občanského zákoníku je úctyhodným dílem, jež bylo zpracováno po dobu osmi let a jež bylo podrobena velmi široké debatě zástupců všech právnických profesí. Výsledkem je materiál, který vrací občanské právo na úroveň srovnatelnou se standardními západními úpravami. Vyčází z evropských, jakož i českých tradic. Při zpracování občanského zákoníku bylo užito řady zahraničních právních předpisů, jež byly důkladně analyzovány. Jednotlivá ustanovení byla také analyzována z hlediska aplikovatelnosti v českých podmínkách. Jako východisko pro vytvoření návrhu občanského zákoníku přitom sloužil návrh občanského zákoníku bývalé Československé republiky z roku 1937. Jedním z pilířů návrhu občanského zákoníku je snaha zákonodárce vážít si člověka jako svobodného jedince, jehož jednání je určováno pouze v nejnútnejších případech. Návrh občanského zákoníku je v převážné části dispozitivní, aby měli jednotliví účastníci soukromoprávních vztahů možnost upravit své soukromoprávní vztahy primárně dle své vůle.

Návrh občanského zákoníku obsahuje úpravu **právních skutečností** ve své části I, hlavě V, § 444–544. Navrhovaná právní úprava ve své podstatě zachovává členění právních skutečností na právní skutečnosti objektivního charakteru (vůlí neovlivnitelné), jež nazývá právními událostmi, stejně jako je tomu za současného stavu, a právní skutečnosti, jež jsou vůlí ovlivnitelné, tzv. právní jednání, což je pojem širší ve srovnání s právními úkony, jak je zná stávající občanský zákoník. Návrh občanského zákoníku (dále jen „NOZ“) výslovně pojímá do kategorie právních jednání jak jednání determinovaná vůlí subjektů práva působit vznik, změnu či zánik práv a povinností, tak i jednání, jež není determinováno vůlí jednotlivých subjektů zaměřenou na vznik, změnu či zánik práv a povinností. Na tomto místě NOZ uvádí v § 445, že za právní jednání je považováno i konání či opomenutí. Z hlediska výkladového by bylo možné tázat se, zda NOZ nemá ustanovením § 445 na mysli formu jednání jakožto konkludentní právní úkon. Nicméně z hlediska systematiky NOZ, kdy formy jednání jsou výslovně upraveny § 458 a násl., jakož i s ohledem na odlišný, širší název pro právní skutečnosti ovlivnitelné vůlí účastníků soukromoprávních vztahů lze dospět k závěru, že konání či opomenutí je specifickým druhem právního jednání (nikoli právním úkonem) směřujícím ke vzniku,

změně či zániku práv a povinností účastníků soukromoprávních vztahů. Současná právní úprava obsahuje obdobnou definici nikoli pro „právní jednání“ či „právní úkon“, ale pro projev vůle, a to v § 35 odst. 1. Zde je však nepochybně míněn projev vůle formou konkludentního jednání.

V ust. § 446 a násl. NOZ je obsažena právní úprava podmínky jakožto možné **dispozice s účinností právního úkonu** či její částí. NOZ respektuje původní právní úpravu podmínek, jež je známa z dob starého římského práva a jež je rovněž respektována stávajícím OZ. Do jisté míry specificky je upraveno doložení času, jež za současné právní úpravy chápeme v právní praxi jako odložení účinnosti konkrétního právního úkonu. NOZ odkazuje u doložení času na přiměřené použití ustanovení § 446 a 447 NOZ, tj. ustanovení o odkládací podmínce. Naproti tomu při časovém omezení platnosti právního úkonu se přiměřeně použije ust. § 446 a 447 NOZ ve vztahu k rozvazovací podmínce. Doložení času je proto do jisté míry v NOZ ne zcela určitě zformulováno, zejména odkazem na institut podmínky, který je z hlediska svých pojmových znaků odlišný. **Podmínka** podmiňuje vyvolání účinků právního úkonu (či naopak zánik těchto účinků) v důsledku existence či vzniku konkrétní právní skutečnosti, o níž účastníci v okamžiku, kdy právní úkon činí, nevědí, zda nastala, zda nastane a kdy se tak stane. Nebo vědí, že nastane, avšak není známo, kdy se tak stane. Naproti tomu **doložení času** představuje z tohoto pohledu právní jistotu, kdy účastníci soukromoprávního vztahu znají přesně, kdy nastane konkrétní právní skutečnost (tj. kdy nabude právní úkon účinnosti či kdy této účinnosti pozbude). Tyto jemné nuance mezi podmínkou a doložením času rozlišovalo již římské právo, dle mého názoru by proto ani moderní právní úprava neměla oba instituty příliš připodobovat.⁶

Za významný přínos NOZ v oblasti právních skutečností považují **úpravu zdánlivého právního jednání** zakotveného v ust. § 450–453 NOZ. Zdánlivé právní jednání nebylo po dlouhou dobu zakotveno v OZ vůbec. Vada projevu vůle, jež by byla jinak považována za tzv. nicotný právní úkon či též neexistentní právní úkon, byla sankcionována zásadně tzv. absolutní neplatností právního úkonu dle § 37 a násl. OZ. Nicméně absolutní neplatnost právního úkonu a nicotnost jsou dvě specifické kategorie vad právního úkonu. Zatímco v prvním případě se o právní úkon vůbec nejedná, neboť nevykazuje některý ze znaků právního úkonu, jedná se tedy pouze o úkon, který budí zdání právního úkonu, jelikož u něj chybí

⁶ **Bliž:** PELIKÁNOVÁ, I. Podmínky v právních úkonech. *Obchodní právo* 11/1997, Praha : Prospektrum, 1997, s. 2.

zpravidla vůle či projev této vůle, ve druhém případě se jedná o právní úkon, který vykazuje znaky právního úkonu, avšak chybí mu některá náležitost, kterou právní předpis sankcionuje neplatností. Neplatnost lze v tomto směru charakterizovat jako stav, kdy právní úkon vznikl, je existující, ale protože trpí vadou, je neplatný. Důsledek nicotného úkonu, jakož i absolutně neplatného právního úkonu je však obdobný, tj. na právní úkon se od samého počátku hledí, jako by nevznikl. NOZ tak sankcionuje nedostatek vůle (není-li dána vůbec či není-li vůle projevena vážně), jakož i nedostatek projevu vůle (je-li projev vůle neurčitý či nesrozumitelný) zcela správně nicotností právního úkonu.⁷

Z praktického hlediska lze za velmi důležité považovat ust. § 454–457 NOZ. Předmětná ustanovení upravují výklad právních jednání. Současný OZ obsahuje interpretační klauzuli ve svém § 35 odst. 2 a 3, přičemž lakonicky uvádí, že „*projev vůle je třeba vykládat nejen dle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem*“; „*právní úkony, jež nejsou vyjádřeny jinak než slovy se přitom vykládají podle toho, co způsob jejich vyjádření obvykle znamená*“.

Stávající civilistická právní úprava výkladu právních úkonů je naproti tomu do jisté míry duální, a to pro občanskoprávní úkony na straně jedné a obchodněprávní úkony na straně druhé. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OBZ“), upravuje **výklad právních úkonů** ve svém ust. § 266. Jedná se o ustanovení speciální v poměru k § 35 OZ. Zakotvuje výklad projevu vůle jednající osoby dle úmyslu této osoby při současné ochraně dobré víry, jež má být zajištěna podmíněním takového výkladu znalostí úmyslu jednající osoby druhou smluvní stranou či objektivní okolností, z níž vyplývá, že druhé smluvní straně musel být takový úmysl jednající osoby znám (subjektivní posouzení významu projevu vůle). Podpůrně však uvádí, že se projev vůle vykládá podle významu, který by jednání jednající osoby zpravidla přikládala osoba v postavení osoby, které byl projev vůle určen (objektivní posouzení významu projevu vůle). Současně však OBZ uvádí, že projev vůle, který obsahuje výraz připouštějící různý výklad, je třeba v pochybnostech vykládat k tíži strany, která jako první v jednání tohoto výrazu použila.

⁷ **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 25; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2002, s. 113; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, s. 207.

Ustanovení § 266 odst. 4 OBZ, jež bylo citováno výše, je sice v souladu s účelem právní úpravy tak, aby vyjadřovala „dobré a spravedlivé“, na straně druhé je však uvedené v praxi velmi složitě prokazatelné. Skutečnost, že konkrétní smluvní strana jako první použila problematického výrazu, je prokazatelná leda svědeckými výpověďmi, přičemž s ohledem na skutečnost, že smlouvu zpravidla v praxi připraví jedna ze smluvních stran (navrhovatel) a následně dochází k její revizi oběma smluvními stranami, je prokázání užití konkrétního výrazu konkrétní smluvní stranou iluzorní.

Oproti výše uvedenému jde NOZ poměrně do hloubky ve vztahu k otázce výkladu právních jednání. Předně považuji za záslužné, že případným **vstupem NOZ v účinnost dojde ke sjednocení právních norem upravujících interpretaci projevů vůle** (dle NOZ právního jednání). Za současného právního stavu se používá pro interpretaci vůle jednající osoby sice obojí právní úpravy, nicméně obchodního zákoníku se pro občanskoprávní vztahy užívá pouze jako interpretační pomůcky tzv. logické interpretace právních norem na základě analogie zákona.

NOZ představuje jakési sloučení stávající občanskoprávní a obchodněprávní úpravy interpretace projevu vůle (právního jednání) NOZ vychází předně z **jazykového výkladu právního úkonu** (srov. § 454 odst. 1: „*právní jednání se posuzuje podle svého obsahu*“). Při realizaci jazykového výkladu právního jednání by však mělo být zásadně přihlíženo k dobré víře strany, jíž je projev vůle (právní jednání) určen, a to zejména ve vztahu k tzv. zastřeným právním úkonům (viz dále). Stávající právní úprava obsahuje ujednání o tzv. zastřených právních úkonech § 41a odst. 2 OZ, přičemž uvádí, že „*má-li být právním úkonem zastřen právní úkon jiný, platí tento jiný právní úkon, odpovídá-li to vůli účastníků a jsou-li splněny všechny jeho náležitosti*“. OZ výslovně uvádí, že „*neplatnosti takového právního úkonu se nelze dovolávat vůči účastníku, který jej považoval za nezastřený*“. Naproti tomu NOZ zásadu dobré víry do jisté míry pomíjí, neboť zastřené jednání má být dle navrhované právní úpravy posouzeno podle své pravé povahy (srov. § 454 odst. 2 NOZ). Takové ustanovení je značně neurčité, neboť „*pravá povaha zastřeného jednání*“ je blíže nevyložitelná. **Co je považováno za „pravou povahu zastřeného jednání“?** Jedná se o pravou jazykově vyjádřenou povahu zastřeného jednání – tedy projev vůle? Anebo se jedná naopak o jednání, jež je souladné se skutečnou vůlí jednající osoby – tedy o vůli – zatímco jazykový výklad bude irelevantní? Osobně se přikláním z hlediska jazykového výkladu

předmětného ustanovení ke druhé variantě. Ta je však v zásadním rozporu se zásadou dobré víry účastníků soukromoprávních vztahů. *De lege ferenda* tak navrhuji předmětné ustanovení upravit způsobem, kterým bude ustanovení § 454 odst. 2 NOZ jednoznačně vyložitelné a jež bude současně respektovat dobrou víru účastníků soukromoprávních vztahů. V tomto směru si lze představit následující textaci § 454 odst. 2 NOZ: „*Má-li být určitým právním jednáním zastřeno jiné právní jednání, posoudí se právní jednání jednající osoby podle významu, který by takovému jednání přiřadila osoba v postavení osoby, jíž je právní jednání určeno.*“

Dobrá víra adresáta právního jednání je naproti tomu v NOZ poměrně dostatečně zakotvena v souvislosti s běžným jazykovým výkladem právních jednání a v souvislosti s jednáním, jež je vyjádřeno jinak než slovy. Zde se projev vůle vykládá dle vůle jednajícího pouze za podmínky, že taková vůle byla známa rovněž druhé straně či tato strana o takové vůli jednající osoby musela vědět (subjektivní pohled adresáta právního jednání). Není-li však vůle jednající osoby zjištěitelná (či prokazatelná), přisuzuje se jejímu právnímu jednání význam, který by mu přiřadila osoba v *postavení* toho, jemuž je projev vůle určen. NOZ zároveň zakotvuje výkladová pravidla, která jsou dosud upravena výlučně § 266 OBZ. Tím mám zejména na mysli výklad právního jednání podle zavedené praxe mezi smluvními stranami, jakož i s ohledem ke všem okolnostem a znalostem vůle jednajících osob, jež jsou objektivně zjištěitelné např. z postupu jednání mezi smluvními stranami. NOZ rovněž přejímá pravidlo OBZ, dle něhož výraz, jemuž lze přiřadit různý výklad, se vyloží k tíži toho, kdo jej použil jako první. Specifická výkladová ustanovení NOZ se vztahují na právní styk mezi podnikateli. Tato výkladová ustanovení jsou specifická svou objektivností. Jinými slovy užití výrazy se vyloží způsobem, jež v takovém styku zpravidla mají, což neplatí za předpokladu, že druhá strana není podnikatelem, zde se přihlíží k subjektivnímu pohledu účastníka nepodnikatele. Pro výklad právních norem v obchodním styku jsou zásadní též obchodní zvyklosti. V tomto směru je obchodní zvyklost dokonce kladena nad zákon, neupravuje-li konkrétní problematiku kogentní ustanovení zákona.

Další významnou oblastí, která je v obecné části NOZ upravena ve vztahu k právním úkonům, resp. právním jednáním, je **forma právních jednání**, důležité je též jednoznačné vymezení listiny veřejné a listiny soukromé. V současné době absentujícími jsou rovněž ustanovení o právním jednání vůči nepřítomné osobě. NOZ rovněž podrobně upravuje neplatnost

právních jednání pro soukromoprávní vztahy. Ke všem výše uvedeným institutům odkazují na bližší výklad ve speciálních, konkrétní problematice věnovaných kapitolách.

Nedílnou součástí právní úpravy NOZ o právních skutečnostech jsou rovněž právní události. NOZ *de facto* přejímá stávající právní úpravu významu času a jeho běhu. Nicméně v určitých oblastech reflektuje současnou právní praxi a prohlubuje tak ustanovení o řešení v praxi často problematických otázek. Těmi jsou především otázka vzniku a zániku práv a povinností v den, na který vznik či zánik povinnosti připadá (vzniká-li v daný den právo, vzniká na počátku tohoto dne, zaniká-li právo, zaniká na konci tohoto dne). Za významné též považují ustanovení, dle kterého je nezbytné vykonat povinnost připadající na tento den v obvyklou denní dobu.

NOZ dále odlišuje promlčení práva a prekluzi práva. Promlčení je chápáno v obvyklé rovině jako oslabení práva, resp. zbavení práva nároku, tj. soudní vymahatelnosti. Zákon přitom výslovně určuje, která práva se nepromlčují. Zásadní novinkou je však možnost smluvních stran sjednat smluvně delší promlčecí dobu, než jaká vychází ze zákona, maximem je však patnáct let.

Nově je však rovněž konstruována zákonná promlčecí lhůta, která se skládá z tzv. subjektivní lhůty, jež počne běžet od okamžiku, kdy se věřitel o počátku běhu promlčecí lhůty dozvěděl či dozvědět mohl a/nebo měl, nejpozději se však právo promlčí za deset let ode dne, kdy lhůta počala běžet (objektivní promlčecí lhůta). Specifické promlčecí lhůty se dále stanoví pro náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení, jakož i pro služebnosti, právo zapsané do veřejného seznamu a pro právo přiznané rozhodnutím orgánu veřejné moci. NOZ zavádí obnovení běhu promlčecí lhůty v důsledku uznání závazku, což v současné právní úpravě platí toliko pro obchodněprávní vztahy (srov. § 323 OBZ). Současný občanský zákoník prekluzi upravuje toliko tak, že „dochází k zániku práva“. Jednotlivé prekluzivní lhůty jsou přitom v soukromoprávních vztazích označeny na příslušných místech pouze nepřímě. (Srov. § 436 OZ: „*Právo na náhradu škody musí být uplatněno u provozovatele bez zbytečného odkladu. Právo zanikne, nebylo-li uplatněno nejpozději patnáctého dne po dni, kdy se poškozený o škodě dozvěděl.*“) Naproti tomu NOZ užívá kombinace stávající právní úpravy zániku práv, když považuje lhůtu za prekluzivní, jestliže tak stanoví zákon, avšak současně výslovně uvádí některé příklady, kdy dochází k prekluzi práva (zejména práva vyplývajícího z ochrany osobnosti a ochrany před nekalosoutěžním jednáním).

2.4 Právní úkony de lege lata

2.4.1 Pojmové znaky právních úkonů

Právní úkon je nejčastěji v praxi se objevující právní skutečností, tj. jevem, jenž působí vznik, změnu či zánik práv a povinností subjektů soukromoprávních vztahů. Jedná se o lidské chování, jež je právem aprobováno (povoleno) a které je ovlivněno vůlí subjektů, přičemž vůlí subjektů je působit vyvolání určitých právních následků.

Definice právních úkonů je uvedena v ust. § 34 OZ. Dle definice OZ je právní úkon „*projevem vůle směřujícím zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují*“. Tato definice v sobě zahrnuje určité specifické znaky právního úkonu, jež musí každý právní úkon splňovat, aby vůbec vznikl. Otázkou odlišnou je samozřejmě perfektnost právního úkonu, se kterou je jako důsledek spojena neplatnost právního úkonu. Nicméně současná právní úprava rovněž neexistenci právního úkonu spojuje s tzv. absolutní neplatností právního úkonu.

Pojmovými znaky právních úkonů jsou:

- a) vůle,
- b) projev vůle,
- c) zaměření projevu vůle,
- d) uznání projevu vůle právním řádem,
- e) nastoupení následků, jež jednající svým projevem vůle zamýšlel vyvolat.⁸

Ad a) Jako **vůli** je třeba charakterizovat vnitřní poměr jednajícího ve vztahu k právnímu úkonu a jeho dalším prvkům, zejména k zamýšleným právním následkům. To souvisí i s tzv. autonomií vůle subjektů soukromoprávních vztahů. **Dle zásady autonomie vůle jednajících je třeba respektovat tyto její prvky: aa) právo rozhodnout se, zda učinit právní úkon, či nikoli, ab) právo rozhodnout se, komu bude právní úkon adresován, ac) právo rozhodnout se, jaký obsah bude právní úkon mít, a ad) právo rozhodnout se, v jaké formě bude právní úkon učiněn**

⁸ **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 26; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2002, s. 114; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, s. 207; FIALA, J., ŠVESTKA, J. Nad některými otázkami právních úkonů v občanském právu. *Právník* 7/1983. Praha : Academia, 1983, s. 329.

(nezanovní-li zákonná kogentní norma specifickou formu právního úkonu).⁹

Vůle je však třeba odlišovat od **pohnutky**, tj. motivu, který vede jednajícího k realizaci právního jednání. Pohnutku je třeba vnímat jako nepřímý, vzdálený podnět, jenž vytváří toliko předpoklady, z nichž jednající vychází při utváření vůle. Pohnutka, není-li součástí projevu vůle, nemá právní relevanci. Kdyby tomu bylo jinak, byla by narušena základní zásada soukromoprávních vztahů, zásada ochrany dobré víry.

Vůle musí být zcela zásadně skutečná, svobodná, vážná a prostá omylu (viz dále). Nesplňuje-li projev vůle některý z těchto parametrů, je zde dána vada právního úkonu pro nedostatek vůle jednající osoby. O vadě právního úkonu hovořím *de lege lata*, neboť s ohledem na skutečnost, že vůle je základním pojmovým znakem právního úkonu, právní úkon *de facto* při nedostatku vůle vůbec nevznikne, je nicotným. Ustanovení § 37 odst. 1 OZ však s nedostatkem vůle zcela jednoznačně spojuje tzv. absolutní neplatnost právního úkonu, jež má však z praktického hlediska totožné důsledky, tj. především povinnost smluvních stran vydat si vzájemně, co si plnily (tzv. bezdůvodné obohacení) ve smyslu ust. § 451 a násl. OZ.¹⁰

Ad b) Projev vůle je objektivizací vůle jakožto vnitřního psychického postoje jednající osoby k uskutečňovanému právnímu úkonu. Zásadně je třeba si uvědomit, že k tomu, aby se pozitivně vyjádřená vůle stala základem právního úkonu, jehož účelem je působení vzniku, změn či zániku práv a povinností subjektů soukromoprávních vztahů, je třeba jejího projevu. Bez projevené vůle není možné, aby došlo ke vzniku právního úkonu, jedná se o pojmový znak právního úkonu. Projev vůle je ve vztahu k vůli jejím vnějším výrazem, jejím vyjádřením, které spolu s okolnostmi, za nichž byl projev uskutečněn, umožňuje posouzení skutečné vůle subjektu. Litera zákona hovoří toliko o tom, že projev vůle musí být určitý a srozumitelný (viz dále). Nicméně projev vůle nám může říci i více, a to zejména v poměru k vůli samotné. Z projevu je možné učinit zjištění o nesouladu vůle a jejího projevu, přičemž v důsledku toho je třeba zkoumat vůli jako takovou, tj. zejména, zda vůle je skutečnou, svobodnou, vážnou a prostou omylu.

⁹ **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 18.

¹⁰ **Blíže:** LAVICKÝ, P. Kategorie vůle a její uplatnění v soukromém právu. *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/2000, Brno : Masarykova univerzita, s. 361.

Projev vůle přitom rozlišujeme dvojího druhu: výslovný a konkludentní. Při výslovném projevu vůle jednající svoji vůli vyjádří slovy či písmem. Při konkludentním jednání jednající tuto vůli vyjádří pouze mlčky, tzn. vůle je patrná z jednání jednajícího (např. jednající vhodí do automatu mince, čímž vyjádřil svoji vůli akceptovat nabídku prodávajícího na uzavření kupní smlouvy, jejímž předmětem je lahev nápoje).¹¹

Ad c) Současná právní nauka označuje za další pojmový znak právního úkonu **zaměření projevu vůle**. Je nepostačující, aby byla dána existence vůle, přičemž tato vůle není zaměřena ke způsobení právních důsledků konkrétního právního jednání. Zaměřenost projevu vůle je dána především požadavkem, aby vůle byla vážná. Nicméně oproti náležitosti vůle se jedná o vážnost speciální, která se vztahuje pouze k zamýšleným (či nezamýšleným) důsledkům právního úkonu. Pokud je tedy konkrétní právní úkon subjektu práva uskutečněn např. z žertu, ve hře či při výuce, jedná se o projev určité vůle, která není zaměřena na vyvolání právních následků. Není míněna vážně. Na tomto místě se však rýsuje otázka, zda vůli, jež není učiněna vážně, tedy např. v žertu, při výuce apod., lze jako „vůli“ v právním slova smyslu označit. Lze se domnívat, že za těchto okolností není vůle, jež postrádá zaměření projevu vůle na způsobení právních následků, vůbec vůlí. Z toho plyne, že není-li vůle zaměřena na působení právních následků, je vůle neexistentní. Právní úkon, který by tak byl učiněn bez kvalifikovaného zaměření projevu vůle, je tak neexistentním. Současná právní úprava jej sankcionuje tzv. absolutní neplatností (§ 37 odst. 1 OZ). Důvodem je zájem na ochraně dobré víry třetích osob. Pokud by absence vážné vůle automaticky působila neexistenci právního úkonu, bylo by to v mnoha případech ve zjevném rozporu s ochranou dobré víry třetích osob. Právní úprava tedy konstruuje absolutní neplatnost, když právní úkon považuje za existentní, avšak neplatný v případě, že se prokáže absence vážnosti vůle.

De lege lata je možné výše uvedené přístupy vhodným způsobem skloubit a ochránit tak jak jednajícího, tak i třetí osoby. Otázku, zda je právní úkon existentní či nikoli, je možné vázat na objektivní posouzení vážnosti jednání jednající osoby. Pokud tedy jednající osoba projeví určitou vůli způsobem, kterým by – objektivně posuzováno – kterákoli jiná

¹¹ **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 27; FIALA, J., ŠVESTKA, J. Nad některými otázkami právních úkonů v občanském právu. *Právník 7/1983*, Praha : Academia, 1983, s. 329; ŠPAČEK, V. *Projevy vůle a právní úkony v občanském právu*. Praha : Orbis, 1953.

osoba (než adresát) posuzovala vůli jednající osoby shodně jako adresát právního úkonu, tj. že vůle je míněna vážně, pak by se jednalo o právní úkon perfektní a nebylo by možné, aby se jednající odvolával na skutečnost, že projev vůle nebyl vážný, resp. nebyl zaměřen na vyvolání právních následků.¹²

Ad d) Předposledním z obligatorních prvků právního úkonu je jeho **povolenost zákonem**. Nyní je namístě zabývat se otázkou, jaký dopad má „povolenost“ zákonem. Povolenost zákonem je nezbytné specifikovat jako situaci, kdy právní úkon není v rozporu s jeho obsahem, avšak s ohledem k dikci ust. § 39 OZ není v rozporu ani s účelem zákona či s dobrými mravy. Na tomto místě je nutno upozornit, že rozpor právního úkonu s dobrými mravy je odlišnou právní kategorií než výkon práv a povinností, jenž je v rozporu s dobrými mravy a jenž je zakázán (právem reprobován) ve smyslu ust. § 3 odst. 1 OZ. Výkon práv a povinností je již samotnou realizací práv a povinností vyplývajících buď ze zákona, nebo z konkrétního právního úkonu, např. smlouvy. Jedná se o tzv. zásadu zákazu zneužívání práva či též tzv. zásadu zákazu šikanózního jednání. Nicméně projevuje-li se výkon práv a povinností učiněním právního úkonu, pak je nezbytné konstatovat, že takový právní úkon je neplatný, a to nikoli pro rozpor s dobrými mravy, ale pro rozpor se zákonem, tedy pro rozpor s ust. § 3 odst. 1 OZ. Důvodem je skutečnost, že takový právní úkon by byl zcela v souladu se zákonem či se smlouvou, výkon tohoto práva se však přičí dobrým mravům. Rozporem s účelem zákona se rozumí především obcházení zákona, tj. např. ujednáním smlouvy, která by svojí povahou měla za úkol obejít určité zákonné ustanovení a působit tak zamýšlené účinky, kterým měl zákon v úmyslu zabránit.¹³

---

¹² **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 27; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2002, s. 114; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, s. 207.

¹³ **Blíže:** ELIÁŠ, K. *Obchodní smlouva. Právní praxe v podnikání 2/1996*, Praha : Komora komerčních právníků, 1996, s. 1; FIALA, J., ŠVESTKA, J. *Nad některými otázkami právních úkonů v občanském právu. Právník 7/1983*, Praha : Academia, 1983, s. 329; GRUS, Z. *Dobré mravy ve světle publikované judikatury. Právní rozhledy 3/2004*, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 112; HAVEL, B. *Dobré mravy a poctivý obchodní styk. Právník 1/2000*, Praha : Academia, 2000, s. 37; HAVEL, B. *K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku. Obchodní právo 2/2001*, Praha : Prospektrum, 2001, s. 11; RUBEŠ, P. *Právo, morálka a dobré mravy. Jurisprudence 1/2004*, s. 11; SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha : C. H. Beck, 2000; TELEČ, I. *Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem. Právní rozhledy 5/2004*, Praha : C. H. Beck, 2004, s. 161.

Typickým příkladem právního úkonu, jenž je jako celek v rozporu se zákonem, může být např. nerespektování práv nájemce vlastníkem bytové jednotky, když se vlastník bytové jednotky rozhodne ji prodat, aniž by učinil předchozí nabídku ke koupi stávajícímu nájemníkovi bytové jednotky (§ 22 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „ZOV B“) či aniž by respektoval právo nájemce na přednostní nabytí předmětného bytu ve smyslu ust. § 22 odst. 2 ZOV B. Bylo judikováno, že případně uzavřená smlouva, v jejímž důsledku by mělo přejít vlastnické právo na třetí osobu, by byla pro rozpor se zákonem ve smyslu ust. § 39 OZ absolutně neplatná.¹⁴

Typickým příkladem právního úkonu, jenž je částečně v rozporu se zákonem, může být např. ujednání v kupní smlouvě, jež vylučuje odpovědnost prodávajícího za vady prodané věci (jedná-li se o spotřebitelskou smlouvu).

Naproti tomu příkladem obcházení zákona může být snaha prodávajícího a kupujícího převést vlastnické právo k věci, jež není ve vlastnictví prodávajícího a prodávající není ani jinak oprávněn s touto věcí disponovat, když v kupní smlouvě sjednají ve smyslu ust. § 262 odst. 1 OBZ, že „tato smlouva se řídí obchodním zákoníkem, konkrétně ust. § 409 a násl. OBZ“. Účelem uvedeného jednání je zcela zjevně snaha obejít základní zásadu „nemo ad alienum plus iura transfere potest, quam ipso habet“, tedy „nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má. Z této zásady existuje výjimka právě pro obchodněprávní vztahy, kde je preferována zásada dobré víry (viz ust. § 446 OBZ). De lege ferenda však nedoporučuji předmětné ustanovení obchodního zákoníku měnit, výše uvedená konstrukce neplatnosti právního úkonu pro jeho obcházení je dostatečným zajištěním právní úpravy pro výše uvedená jednání. Ustanovení § 446 OBZ je velmi důležité pro obchodní styk. Velmi často je možné se v praxi setkat se situací, kdy dodavatel konkrétních věcí má ve smlouvě

¹⁴ **Srov. Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 1. 7. 2003, sp. zn. 14 Co 235/2003:** „Smlouva o převodu vlastnictví k bytu, uzavřená v rozporu s ustanovením § 22 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je neplatná pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.).“

Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 30 Ca 4/1999: „Porušení nabídkové povinnosti dle § 22 odst. 1 zákona č. 72/1994 Sb. má za následek absolutní neplatnost kupní smlouvy o převodu vlastnictví bytu jinému subjektu, než nájemci bytu. Návrh na vklad vlastnického práva zamítne katastrální úřad na základě ustanovení § 5 odst. 1 písm. f) zákona č. 265/1992 Sb.“

sjednání výhradu vlastnického práva, jehož přechod je vázán na úplné zaplacení kupní ceny věci, přičemž odběratel jakožto kupující je v prodlení s úhradou kupní ceny věci, případně ji nikdy nezaplatí, současně však předmětnou věc převede na třetí osobu – svého odběratele. Neexistence výše uvedeného ustanovení by tak značně ztížila obchodní styk a jejím důsledkem by bylo poškození subjektu, jenž je posledním článkem odběratelsko-dodavatelských vztahů.

Ad e) Posledním nezbytným pojmovým znakem právních úkonů je **nastoupení následků**, jež jednající svým projevem vůle zamýšlel vyvolat. Právní úkony jsou právní skutečností, to znamená, že jsou jevem, který působí vznik, změnu či zánik práv a povinností. Pokud by právní úkon neměl mít za důsledek některý z uvedených právních následků, nelze hovořit o právním úkonu a – obecněji – o právní skutečnosti. Jednalo by se o prostý, mimoprávní projev vůle, jenž nemá jakýchkoli právních důsledků.

2.4.2 Typy a druhy právních úkonů

Právní úkony jsou velmi širokým pojmem, což vyžaduje bližší třídění dle nejrůznějších kritérií.

Nejprve je vhodné uvažovat nad otázkou jednotlivých „typů“ právních úkonů. V zásadě odlišujeme **smlouvy typické a atypické**. Typickými právními úkony jsou takové, které se v právní praxi velmi často užívají, a z tohoto důvodu je právní řád více či méně podrobně reguluje. U jednostranných právních úkonů se jedná zpravidla o odstoupení od smlouvy, výpověď apod. U dvoustranných právních úkonů se pak jedná o smlouvy, jež jsou ve zvláštní části občanského či obchodního zákoníku výslovně upraveny, přičemž smluvní strany jsou povinny se řídit kogentními ustanoveními těchto jednotlivých smluvních typů, jakož i dispozitivními ustanoveními, pokud si práva a povinnosti obsažené v dispozitivních ustanoveních právního předpisu neupraví smluvně odlišně. Atypické právní úkony jsou upraveny pro oblast občanskoprávních vztahů v ust. § 51 OZ, pro oblast obchodněprávních vztahů v ust. § 269 odst. 2 OBZ a pro oblast pracovníprávních vztahů v ust. § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZP“).

Jednotlivé druhy právních úkonů se odlišují podle svých specifických znaků, kterými jsou: počet smluvních stran, obsah podstaty právního

úkonu, nutnost vyjádření kauzy, forma, poměr majetkového naplnění, okamžik nastoupení následků ve vztahu k jednajícimu, předpoklad vzniku a zaměření účinků.¹⁵

2.4.3 Druhy právních úkonů dle jednotlivých kritérií

2.4.3.1 Kritérium počtu stran

Základním členěním právních úkonů z hlediska jejich druhu je dělení podle počtu stran. Počet stran má význam zejména pro otázku vázanosti právy a povinností účastníků právního úkonu, jakož i pro způsob vzniku právního úkonu. Přitom je jednoznačně zapotřebí odlišovat strany právního úkonu a účastníky právního úkonu. To platí obzvláště pro dvoustranné a vícestranné právní úkony. **Zásadně platí, že každá smluvní strana je účastníkem právního úkonu, ne však každý účastník je smluvní stranou.** Za smluvní stranu se považuje účastník (účastníci právního úkonu), kteří mají určitá, zpravidla totožná práva a povinnosti (jako tzv. solidární dlužníci či solidární věřitelé). Naproti tomu účastníkem právního úkonu je kterákoli osoba, jíž z právního úkonu plynou určitá práva či povinnosti.

Příkladem může být kupní smlouva, kdy na straně prodávajících vystupují spoluvlastníci, kteří prodávají bytový dům, přičemž na straně druhé je jediný kupující. Základní povinností prodávajících je převod vlastnických práv k předmětné nemovitosti vyjádřených jejich podílem, přičemž základní povinností kupujícího je úhrada kupní ceny za spoluvlastnické podíly prodávajících. Na straně jedné tak vystupují prodávající, na straně druhé pak kupující. Smlouva tedy má dvě smluvní strany. Naproti tomu každá z osob zúčastněných takové smlouvy je jejím účastníkem. Smlouva má tedy tři účastníky, dva prodávající a kupujícího.

a) **Jednostranné (unilaterální)** právní úkony jsou jednostranným projevem vůle, jenž vykazuje další nezbytné stavební prvky právního úkonu (viz výše). Jednostranné právní úkony působí vznik, změnu či zánik práv a povinností vůči adresátovi právního úkonu (v případě jednostranného adresovaného právního úkonu) či vůči osobám blíže neurčeným

¹⁵ **Blíže:** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 28; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. 3. vydání. Praha : ASPI, 2002, s. 119; JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, s. 207.

(v případě jednostranného neadresovaného právního úkonu), a to za dalších zákonem stanovených předpokladů. Jednostranné právní úkony se zpravidla vztahují k existujícímu právnímu vztahu mezi smluvními stranami (účastníky tohoto závazkového právního vztahu). V důsledku jednostranného právního úkonu tak dochází zpravidla ke zrušení práv a povinností subjektů tohoto vztahu (např. výpovědí, odstoupením od smlouvy, dovoláním se relativní neplatnosti) či ke změně jejich práv a povinností (např. vyslání zaměstnance na pracovní cestu, převedení na jiný druh vykonávané práce, převedení do jiného místa výkonu práce či změna mzdového nebo platového výměru). Ve výjimečných případech (např. dovolání se odporovatelnosti právního úkonu vůči třetí osobě) se práva a povinnosti vůči konkrétní osobě zakládají, v důsledku čehož může odporovatelnosti se dovolávající věřitel postihnout rovněž věc, jež je ve vlastnictví třetí osoby, na kterou bylo vlastnické právo k věci převedeno dlužníkem v úmyslu zkrátit věřitele.¹⁶

Pokud se týče otázky, kdy a jak se jednostranné právní úkony stanou platnými a kdy účinnými, předně je nezbytné vzít v úvahu povahu konkrétního jednostranného právního úkonu. Samozřejmě hovoříme-li o jednostranném právním úkonu, k tomu, aby mohl mít určité právní důsledky, musí se jednat o právní úkon existující, tj. musí splňovat své pojmové znaky (viz výše), a dále musí být perfektní, bezvadný (viz níže). Dále je zapotřebí vzít v úvahu, zda je právní úkon adresovaný či neadresovaný, a dále jaké další podmínky vyžaduje právní úprava k tomu, aby nastaly účinky předmětného právního úkonu.

Pokud se jedná o právní úkon jednostranný adresovaný, je zcela zásadní podmínka, aby byl právní úkon doručen druhé smluvní straně. Právní úprava obsahuje na některých místech v této souvislosti tzv. fikci doručení (srov. ust. § 336 ZP). **Fikce doručení** je však v civilním právu spíše výjimkou. Pro právní praxi lze proto vřele doporučit užívání smluvní fikce doručení, kdy smluvní dokument upravuje klauzuli o doručení písemností druhé smluvní straně za předpokladu, že ta nepřebírá písemnosti. Smluvní klauzule může vypadat např. takto: „*Smluvní strany se dohodly pro případ, že kterékoli smluvní straně nebude doručena*

¹⁶ **Blíže:** BLAŽEK, S. Je možno odporovat úplatným právním úkonům? *Obchodní právo* 10/1996, Praha : Prospektrum, s. 11; CHALUPA, R. Odporovatelnost právních úkonů. *Obchodní právo* 6/1995, Praha : Prospektrum, 1995, s. 9; KNAPP, V. Odporovatelnost. *Právo a zákonnost* 7/1992, s. 377; VAŠÍČEK, M. K odporovatelnosti úplatným právním úkonům. *Obchodní právo* 3/1997, Praha : Prospektrum, 1997, s. 27.

písemnost druhé smluvní strany vztahující se k této smlouvě, či v případě, že by tato písemnost byla adresátem odmítnuta, bude se písemnost zaslaná v souvislosti s touto smlouvou považovat za doručenou okamžikem uplynutí třetího dne ode dne jejího prokazatelného odeslání.“

Jednostranné právní úkony působící vznik, změnu či zánik práv a povinností je vhodné zasílat zásadně doporučeně, do vlastních rukou a na tzv. doručenkou. Zasilatel si tímto způsobem zajistí důkazní materiál pro případ soudního sporu o neplatnost právního úkonu (např. výpovědi či odstoupení od smlouvy). Jestliže však již došlo k výše uvedené situaci, kdy adresátu právního úkonu nelze tento právní úkon doručit pro jeho nečinnost, pak je velmi důležitá stávající soudní judikatura, dle níž je považován právní úkon za doručený, a tudíž perfektní, dostane-li se do sféry dispozice adresáta, tedy jakmile má adresát objektivní možnost seznámit se s obsahem projevu vůle.¹⁷ Prakticky tak postačí doručit do poštovní schránky adresáta předmětnou písemnost, a to před svědkem.

Právní úprava dále stanovuje, jaké důsledky jsou spojeny s doručením konkrétního právního úkonu. Jedná-li se o doručení odstoupení od smlouvy, dovolání se relativní neplatnosti právního úkonu či odpo- rovatelnosti, zásadně působí právní úkon právní účinky okamžikem, kdy je doručen. Pokud jde však o výpověď, je nezbytné respektovat smluvenou výpovědní lhůtu co do jejího počátku, běhu a konce. Není-li počátek výpovědní lhůty a její běh smluvně určen, je nezbytné respektovat obecnou právní úpravu.

Obecná výpovědní lhůta pro občanskoprávní vztahy začíná běžet prvním dnem čtvrtletí následujícího po čtvrtletí, kdy byla výpověď doručena adresátovi, a končí uplynutím tříměsíční výpovědní lhůty tak, aby výpovědní lhůta uplynula ke konci kalendářního čtvrtletí (srov. ust. § 582 odst. 1 OZ). V obchodněprávních vztazích platí obecná výpovědní lhůta dle občanského zákoníku s tím, že většina typových smluv, jež bývají zpravidla uzavírány na dobu neurčitou, obsahuje svoji specifickou výpovědní lhůtu co do počátku jejího běhu a co do délky jejího trvání. Pro pracovněprávní vztahy je důležitá především výpovědní

¹⁷ **Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003:** „Právní úkon není perfektní, nedošel-li adresovaný projev vůle jednajícího do sféry adresáta. Projev vůle adresátovi dojde v okamžiku, kdy se dostane do sféry jeho dispozice, tedy jakmile nabude adresát objektivní možnost seznámit se s obsahem projevu vůle. Od tohoto okamžiku je právní úkon pro jednající subjekt závazný a nelze jej jednostranně odvolat. To, aby se adresát seznámil s obsahem právního úkonu[,] přitom není nezbytné; dostačuje, že měl objektivně možnost seznat jeho obsah.“

lhůta vztahující se k pracovnímu poměru. Výpovědní lhůta činí nejméně dva měsíce (smluvně lze stanovit delší výpovědní lhůtu) a počíná běžet prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po měsíci, kdy byla výpověď doručena druhé smluvní straně (ust. § 51 ZP). Specifická výpověď je dána pro dohodu o pracovní činnosti, kde výpovědní lhůta činí 15 dní, přičemž začíná běžet dnem, kdy byla výpověď doručena druhé smluvní straně (ust. § 76 odst. 6 ZP).

Důležité je rovněž zabývat se otázkou, kdy se jednostranný právní úkon stane závazným pro jednajícího. Jedná-li se o právní úkon, který není *de lege lata* nabídkou na uzavření smlouvy, je nezbytné dovodit jeho závaznost z okamžiku platnosti. Platným se stane okamžikem, kdy je dovršen, tj. okamžikem doručení. V případě, že by jednající chtěl zvrátit důsledky jednostranného právního úkonu adresovaného, musel by nejpozději současně s jednostranným právním úkonem doručit adresátovi projev vůle zrušit jednostranný právní úkon. Nic nebrání tomu, aby takový projev vůle byl učiněn např. telefaxovou zprávou či elektronicky se zaručeným elektronickým podpisem (srov ust. § 40 odst. 4), v praxi však může dojít ke sporu o pravost takové zprávy. Je-li jednostranný právní úkon projevem vůle, jež je nabídkou na uzavření konkrétní smlouvy, je právní úprava vázanosti nabídkou obsažena v ust. § 43a a 43b OZ. Přijetí nabídky pak v ust. § 43c a násl. OZ (viz níže).¹⁸

b) **Dvoustranné (bilaterální)** právní úkony jsou složeny ze dvou vzájemných a obsahově shodných projevů vůle dvou smluvních stran. V právní praxi se dvoustranné právní úkony označují jako smlouvy či jako dohody. Pokud se týče vymezení pojmu „smlouva“ či „dohoda“, právní teorie považuje oba pojmy za synonyma. Právní praxe je však odlišuje, byť spíše z hlediska lingvistického, nikoli z hlediska otázky, zda právní úkon je označen vadně

¹⁸ **Blíže:** BLAŽEK, S. Je možno odporovat úplatným právním úkonům? *Obchodní právo* 10/1996, Praha: Prospektrum, s. 11; ELIÁŠ, K. *Obchodní smlouva. Právní praxe v podnikání* 2/1996, Praha: Komora komerčních právníků, 1996, s. 1; FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: PrF MU – Doplněk, 1993, s. 31; HARVÁNEK, J. a kol. *Teorie práva*. 1. vydání. Brno: PrF MU, 1998, s. 190; HULVA, T. *Ochrana spotřebitele*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 169; CHALUPA, R. *Odporovatelnost právních úkonů. Obchodní právo* 6/1995, Praha: Prospektrum, 1995, s. 9; KNAPP, V. *Odporovatelnost. Právo a zákonost* 7/1992, s. 377; KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2002; KULHÁNEK M. *Smouvy per fax. Právní rádce* 1/2000, Praha: *Economia*, 2000, s. 37; RADIMSKÝ, J. *Relativní neplatnost. Bulletin advokacie* říjen–prosinec/1983, Praha: Československá advokátní komora, 1983, s. 233; ŠPAČEK, V. *Projevy vůle a právní úkony v občanském právu*. Praha: Orbis, 1953.

či zda trpí v důsledku toho označení právní vadou. Nesprávné označení dvoustranného právního úkonu tak v tomto směru nemůže mít za důsledek neplatnost či jinou vadu. Každopádně **jako „smlouvy“** se zpravidla označují právní úkony, které zakládají práva a povinnosti smluvních stran, tedy právní vztah do té doby neexistující (např. kupní smlouva, smlouva o dílo, nájemní smlouva apod.). Naproti tomu **pojmu „dohoda“** se užívá v souvislosti se změnou či zánikem právního vztahu, který vznikl na základě prvotního právního úkonu, jímž došlo ke vzniku práv a povinností smluvních stran (např. dohoda o změně kupní smlouvy, dohoda o změně nájemní smlouvy či dohoda o ukončení nájemní smlouvy). Samozřejmě i v této oblasti se lze setkat s výjimkami, kdy se pojmu „dohoda“ užije rovněž pro primární úpravu práv a povinností smluvních stran, tj. v důsledku dohody vznikne právní vztah mezi smluvními stranami. Tyto výjimky bývají jako „dohoda“ pojmenovány přímo zákonem (např. dohoda o pracovní činnosti, dohoda o provedení práce apod.).

Základní otázkou pro dvoustranné právní úkony je otázka vzniku právního úkonu. Je vázána na perfekci právního úkonu, tj. na splnění všech znaků dvoustranného právního úkonu (viz výše). Dvoustranné právní úkony vznikají zpravidla na základě návrhu (oferty) poskytnutého jednajícím (navrhovatelem, oferentem) adresátovi návrhu. Navrhovatel je návrhem vázán v okamžiku, kdy návrh dojde adresátovi, kterému je určen.

Návrh lze zrušit pouze za předpokladu, že jeho zrušení dojde adresátovi současně s návrhem. Odvolání návrhu je nepřípustné za předpokladu, že návrh obsahuje lhůtu pro své přijetí, či za předpokladu, že je neodvolatelný (i když nebyla stanovena lhůta pro přijetí). Na základě jednostranného právního úkonu lze tedy zamezit vázanosti návrhu na základě zrušení návrhu (viz výše) anebo na základě odvolání návrhu (viz výše). **Vedle toho vázanost navrhovatele návrhem zaniká ze zákona:** a) došlo-li k uplynutí lhůty, jež byla v návrhu obsažena pro jeho přijetí, b) uplynula-li přiměřená doba pro akceptaci návrhu s přihlédnutím k povaze navrhované smlouvy a rychlosti použitých sdělovacích prostředků, c) došel-li navrhovateli projev adresáta návrhu o odmítnutí návrhu, d) v případě ústního návrhu tento návrh zaniká, není-li přijat ihned, pokud z obsahu ústního návrhu nevyplývá něco jiného.

Druhým z právních úkonů, jehož uskutečněním by mělo dojít k perfekci dvoustranného právního úkonu, je přijetí návrhu (akceptace). Tím projevuje přijímající (akceptant) navrhovateli (tj. opět jednostranný právní úkon vedoucí k uzavření dvoustranného právního úkonu) svoji

vůle akceptovat návrh navrhovatele. **Okamžikem dojití akceptace návrhu navrhovatel je dvoustranný právní úkon uzavřen**, splňuje-li pojmové znaky právního úkonu a je-li vůle akceptanta a její projev konsenzem s návrhem navrhovatele. Dvoustranný právní úkon je tedy uzavřen mezi přítomnými okamžikem, kdy ho poslední z účastníků právního úkonu podepíše (akceptuje). Mezi nepřítomnými účastníky právního úkonu je účinný okamžikem, kdy dojde akceptovaný návrh zpět navrhovatel. Okamžik podpisu akceptanta není v tomto směru směrodatným pro okamžik platnosti a účinnosti smlouvy.¹⁹ Jakékoli

¹⁹ **Srov. Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 722/04:** „*K porušení práva na poskytnutí soudní ochrany (a v konečném důsledku k porušení práva na spravedlivý proces) dojde především tehdy, jestliže by stěžovateli bylo upřeno právo domáhat se svého nároku u nezávislého a nestranného soudu (popř. by tento soud bezdůvodně odmítl jednat a rozhodnout o podaném návrhu, případně by zůstal v řízení delší dobu nečinný), event. by mu bylo upřeno právo obrátit se na soud, aby přezkoumal zákonnost rozhodnutí orgánu veřejné správy. Toto právo zahrnuje i povinnost obecných soudů vypořádat se se vším[,] co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci. Pokud soudy této zákonné povinnosti nedostojí, a to jednak tím, že se zjištěnými skutečnostmi nebo tvrzenými námitkami nezabývají vůbec, nebo se s nimi vypořádají nedostatečným způsobem, má to za následek vadu řízení, promítající se jako zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách, a do práva na soudní ochranu podle čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. náleze ve věci sp. zn. IV. ÚS 563/03).*

Ústavní soud shledal, že obecné soudy tento princip v posuzované věci nedodržely. Jejich pozornost se koncentrovala do zjišťování skutkových okolností vyvolávajících neplatnost zástavní smlouvy v důsledku namítaných vad, aniž by vzaly v potaz, že posuzování platnosti, resp. neplatnosti, právního úkonu má smysl pouze u takového právního úkonu, který vznikl. V řízení před krajským soudem byl[y] konstatovány takové skutečnosti, které jsou – ve světle judikatury Nejvyššího soudu (viz rozsudek ve věci sp. zn. 22 Cdo 114/1999, publikovaný pod Rc 17/2001) – výraznou měrou způsobilé ovlivnit posouzení, zda zástavní smlouva byla uzavřena. Především nebylo dostatečně objasněno postavení smluvních stran, která z nich byla oferentem, která z nich oblátem, a na tomto základě nebylo zjištěno (byť bylo prokázáno, že smluvní strany neuzavíraly smlouvu ve stejném čase a na stejném místě), zda akceptační projev vůle nabyl účinnosti vůči nepřítomnému navrhovatel. Ve smyslu závěrů konstantní judikatury je přijetí návrhu vůči nepřítomnému navrhovatel účinné až od okamžiku, kdy mu došel návrh na uzavření smlouvy, podepsaný adresátem návrhu. Tím, že se obecné soudy nevypořádaly s těmito skutečnostmi, které v řízení vyšly najevo, nenaplnily požadavky spravedlivého procesu.“

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 1999, sp. zn. 22 Cdo 114/99: „*K uzavření smlouvy o převodu nemovitosti nedojde v důsledku jakéhokoliv včasného prohlášení adresáta návrhu (obláta) o přijetí návrhu, ale jen v důsledku prohlášení projeveného písemnou formou na téže listině, jako návrh na uzavření smlouvy. Vůči nepřítomnému navrhovatel je*

změny původního návrhu se považují za nový návrh a adresát návrhu se tak sám stává navrhovatelem. Mlčení samo o sobě neznamená akceptaci, a to ani za předpokladu, že v návrhu je pro případ nereagování adresáta uvedeno, že se „*neodmítnutí návrhu považuje za jeho přijetí*“.

Právní úkon je při splnění zákonných podmínek platný okamžikem podpisu posledního z účastníků smlouvy (mezi nepřítomnými osobami okamžikem doručení smlouvy posledního z účastníků smlouvy). Výjimku představují tzv. složené právní úkony. Jedná se o takové právní skutečnosti, které vyžadují ke svému vzniku další právní skutečnost, např. svolení dalších subjektů či rozhodnutí příslušného státního orgánu (např. rozhodnutí soudu o povolení uzavřít manželství, rozhodnutí soudu o schválení dohody dědiců, souhlas druhého z manželů ve věcech, jež nejsou obvyklým hospodařením s majetkem spadajícím do společného jmění manželů).

Od platnosti je zapotřebí odlišovat **účinnost právního úkonu**. Není-li mezi smluvními stranami dohodnuto jinak či nestanoví-li jinak ve specifických případech zákon, je právní úkon účinný okamžikem, kdy nabude platnosti. Smluvní strany se mohou dohodnout, že účinnost právního úkonu bude odložena na konkrétní datum či že bude účinnost právního úkonu vázána na odkládací podmínku. Splněním odkládací podmínky pak právní úkon nabude účinnosti (srov. § 36 OZ).

V některých konkrétních případech může účinnost právního úkonu stanovit rovněž zákon. Klasickým příkladem může být smlouva, na jejímž základě dochází k převodu nemovitosti, jež nabývá platnosti a účinnosti okamžikem podpisu, avšak zápis vkladu do katastru nemovitostí nabývá účinnosti k datu doručení návrhu na vklad věcného práva do katastru nemovitostí katastrálnímu úřadu (srov. ust. § 133 odst. 2 a 3 OZ, ust. § 2 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů). Dalším příkladem může být nabytí účinnosti smlouvy upravující pro dobu po rozvodu manželství vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, jež je uzavřena ve smyslu ust. § 24a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOR“). Ve spojení s ust. § 149 odst. 1 OZ je nezbytné odložit účinnost výše uvedené dohody na okamžik nabytí právní moci rozsudku soudu, kterým se manželství účastníků takové smlouvy rozvádí.

---

přijetí návrhu účinné až do okamžiku, kdy mu došel návrh na uzavření smlouvy, podepsaný adresátem návrhu.“

- c) **Vícestranné (multilaterální)** právní úkony jsou ve své podstatě obdobou právních úkonů dvoustranných, přičemž odlišujícím faktorem je skutečnost, že ve smlouvě vystupuje více stran. Každá ze smluvních stran má tedy svá specifická práva a své specifické povinnosti vůči ostatním stranám smlouvy, což je rozdíl oproti dvoustrannému právnímu úkonu, kde na jedné straně vystupují dva účastníci. Ti nemají ze smlouvy vůči sobě práva a povinnosti, není-li smlouva v tomto směru smíšená a nestanoví-li úpravu práv a povinností i mezi účastníky jedné smluvní strany (např. vzájemné vypořádání kupní ceny mezi prodávajícími). Příkladem vícestranné smlouvy může být smlouva o sdružení dle § 829 a násl. OZ či společenská smlouva, na jejímž základě dojde k založení obchodní společnosti. Smlouva se stává perfektní okamžikem připojení podpisu poslední ze smluvních stran k této smlouvě, je-li smlouva uzavírána mezi účastníky nepřítomnými, okamžikem doručení smlouvy poslední ze smluvních stran.²⁰

2.4.3.2 Kritérium obsahu podstaty právního úkonu

Právní úkony se dále rozdělují na volní a reálné, přičemž odlišujícím kritériem je v tomto případě otázka, zda k platnosti právního úkonu je zapotřebí pouhého projevu vůle či rovněž určitého reálného chování.

- a) **Volní právní úkony** jsou takové, u kterých pro platnost smlouvy postačuje pouhý projev vůle. Volní právní úkony jsou zpravidla spojeny se závazkem jedné ze smluvních stran určitým způsobem konat, nekonat, zdržet se určitého jednání či trpět určitý stav, přičemž závazkem druhé smluvní strany je zpravidla poskytnutí určitého protiplnění. *Příkladem volního chování může být kupní smlouva, kdy se prodávající zavazuje převést vlastnické právo na kupujícího a kupující se zavazuje uhradit prodávajícímu kupní cenu předmětu koupě.*
- b) **Reálné právní úkony** naproti tomu jsou takové, které ke své platnosti a existenci vyžadují reálného konkrétního chování. Smlouva není uzavřena, dokud reálné chování nenastane. Příkladem může být smlouva o půjčce ve smyslu ust. § 657 OZ: „*Smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určitého druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit*

²⁰ **Bližše:** ELIÁŠ, K. Obchodní smlouva. *Právní praxe v podnikání* 2/1996, Praha : Komora komerčních právníků, 1996, s. 1; FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : PrF MU – Doplněk, 1993, s. 29.

po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu.“ Smlouva o půjčce, jak ze samotné definice ust. § 657 odst. 1 OZ vyplývá, vzniká okamžikem, kdy dojde k přenechání věci určitého druhu věřitelem dlužníkovi. Nejedná se o závazek věřitele přenechat věci určitého druhu dlužníkovi (to je typické právě pro právní úkony volní).

2.4.3.3 Kritérium nutnosti vyjádření kauzy

Před samotným výkladem a členěním právních úkonů dle nutnosti vyjádření kauzy je vhodné provést stručné vymezení pojmu „kauza“. **Kauzou se rozumí** ekonomický důvod vzniku právního vztahu. Kauza může mít z hlediska práva důležitou roli, neboť díky ní je znám účel konkrétního právního vztahu. Nejedná se však o důvod právní, tj. tzv. právní titul. Právní titul je právní skutečností, na jejímž základě došlo ke vzniku, změně či zániku konkrétních práv a povinností.²¹

a) **Obligatořně kauzálními právními úkony** je třeba rozumět takové, které musí v sobě kauzu zahrnovat povinně. V případě, že kauzu v sobě nezahrnují, jsou neplatné dle § 39 OZ, tj. pro rozpor se zákonem. Občanskoprávní vztahy jsou kauzální všechny, neboť smyslem občanskoprávních úkonů je v nejobecnějším slova smyslu směna ekonomických hodnot. Bez kauzy by tak občanskoprávní vztahy postrádaly smysl. *Aplikujeme-li výše uvedené na praktický příklad kupní smlouvy, pak lze konstatovat, že právním titulem nabytí vlastnického práva k předmětu koupě kupujícím je právě kupní smlouva. Právní kauzou je ekonomická směna hodnot vyjádřená v kupní smlouvě závazkem prodávajícího převést na kupujícího vlastnické právo na straně jedné a závazkem kupujícího uhradit za to prodávajícímu kupní cenu na straně druhé.* Kauza tedy vyplývá přímo z obsahu právního úkonu.

b) **Obligatořně abstraktním právním úkonem** je takový právní úkon, jenž zásadně vylučuje možnost pojmout kauzu do svého obsahu. V případě, že takový právní úkon kauzu obsahuje, působí kauza buď neplatnost právního úkonu, anebo se na ni hledí, jako by nebyla napsána. Konkrétním příkladem obligatořně abstraktního právního úkonu může být směnka. Jedná se o cenný papír, který se řídí speciální právní úpravou, a to zákonem č. 191/1950 Sb., směnečným a šekovým, ve znění pozdějších

²¹ **Srov.** FIALA, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno : Prf MU – Doplněk, 1993, s. 68.

předpisů (dále jen „ZSŠ“). Tento právní úkon je upraven velmi přísně a je nezbytné dodržet veškeré zákonné náležitosti směnky. Jakýkoli údaj, který je na směnce obsažen navíc, může znamenat zneplatnění směnky. ZSŠ obsahuje obligatorní náležitosti směnky v ust. § 1 (pro směnky cizí) a dále v ust. § 75 (pro směnky vlastní). Pokud by byla kauza na směnce uvedena a tato kauza by jakkoli narušila základní podmínku bezpodmínečnosti příkazu (u směnek cizích), resp. bezpodmínečnosti slibu uhradit směnku, byla by směnka neplatná jako celek. Pokud se kauza vyjádří ve směnce způsobem, který nenaruší bezpodmínečnost příkazu či slibu k úhradě směnečného penízu, není taková doložka na obtíž. Může sloužit jako tzv. hodnotová či tzv. valutová doložka ve směnce. Touto doložkou se sjednává určitý hospodářský účel pro obligační vztah, který mezi směnečným věřitelem a směnečným dlužníkem existuje. Hodnotová doložka bude mít svůj význam nikoli v řízení o úhradu směnečné sumy, ale v řízení, které by případně musel směnečný věřitel absolvovat k dosažení svých práv namísto řízení o úhradu směnečného peníze. Jedná se tak *de facto* o jakýsi důkaz, že směnečný dlužník dlužil v okamžiku vystavení směnky směnečnému věřiteli konkrétní peněžní obnos z konkrétního hospodářského důvodu (kauzy). Jde v podstatě o „dlužní úpis“, jehož povaha je ryze důkazní. Na směnce se pak uvádí doložka např. slovy „hodnota ve zboží“, „hodnota hotově vyplacena“ apod. Obecně je však třeba vycházet z toho, že směnka je cenným papírem, abstraktním právním úkonem.²²

- c) **Fakultativně kauzálními právními úkony** jsou pak takové, které ke své platnosti kauzu nevyžadují, a zároveň pokud je v nich kauza obsažena, není právním úkonům na škodu, nepůsobí jejich vadu.

2.4.3.4 Kritérium formy

Formou právního úkonu rozumíme způsob, jakým je právní úkon učiněn z hlediska formálního. Právní úprava vychází zcela zásadně z principu neformálnosti. Znamená to, že právní úkony lze učinit v jakékoli formě, není-li zákonem pro ten který právní úkon speciální forma předepsána, tedy např. ústně či konkludentně (viz výše). Speciální formou se rozumí buď forma písemná, nebo forma notářského zápisu.

²² **Srov.** KOPÁČ, L. *Směnky a směnečné právo (směnečný zákon s komentářem a úvodem do směnečného práva)*. 1. vydání. Praha : Pospektrum, 1992, s.12.

a) **Formálními právními úkony** rozumíme takové, u nichž právní předpis stanovuje požadavek konkrétní formy, a to ať už formy písemné, či formy úředního zápisu. Pouhý požadavek ověření podpisu účastníků právního úkonu nelze považovat za speciální formu právního úkonu. Ostatně ověření podpisu je možné rovněž kdykoli po podepsání konkrétního právního dokumentu.

Ověření podpisu jsou oprávněni provádět: a) advokáti dle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a to konkrétně dle ust. § 25a (stavovské předpisy České advokátní komory upravují podrobnosti povinností advokátů v souvislosti s prováděním ověření podpisů), b) notáři dle § 74 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, c) Ministerstvo vnitra, krajské úřady, obecní úřady, újezdni úřady dle § 10 a násl. zákona č. 21/2006 Sb., o ověřování shody opisu nebo kopie s listinou a o ověřování pravosti podpisu a o změně některých zákonů (zákon o ověřování).

Není-li ověřen podpis na listině, jež vyžaduje ze zákona úředního ověření podpisu, nepůsobí tato skutečnost dle konstantní judikatury²³ neplatnost právního úkonu. Písemné formy vyžadují obecně právní úkony, o kterých to stanoví zákon, či právní úkony, na nichž se dohodly smluvní strany, že budou činěny toliko písemně. Dále je nutné činit písemně právní úkony, na jejichž základě se mění či ruší písemně uzavřená dohoda smluvních stran (§ 40 odst. 1, 2 OZ). Formy notářského zápisu je ze zákona v obecné rovině nutno užít tehdy, jestliže takový úkon činí osoba, jež nemůže číst a psát, to však neplatí, je-li jednající osoba schopna seznámit se s obsahem právního úkonu s pomocí přístrojů nebo speciálních pomůcek či prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí, a za současného předpokladu, že je zvolená osoba schopna listinu podepsat (§ 40 odst. 5 OZ).

Speciální formu právních úkonů vyžadují následující občanskoprávní úkony: zakladatelská listina či společenská smlouva právnické osoby (§ 19 odst. 1 OZ), zakladatelská smlouva, jíž se zakládá zájmové sdružení právnických osob (§ 20g OZ), plná moc, na jejímž základě má být uzavřena smlouva vyžadující písemnou formu (§ 31

²³ **Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1414/2004:** „Smlouvu o darování nemovitosti nelze hodnotit jako neplatnou pro nedostatek formy, jestliže ověřování podpisu této smlouvy trpí nedostatky, ale není pochyb o tom, že účastníci smlouvu vlastnoručně podeps[al]i.“

odst. 4 OZ), smlouva o budoucí smlouvě (§ 50a odst. 1 OZ), právo odstoupit od smlouvy (§ 54c odst. 3, § 57 odst. 1 OZ), smlouva o právu užívat budovu či její část na časový úsek, je-li uzavřena na dobu delší tří let (§ 58 odst. 1 OZ), smlouvy, na jejichž základě dochází k převodu vlastnického práva k nemovitosti či zatížení nemovitosti věcným břemenem či zástavním právem (§ 46 odst. 1 OZ, podpisy účastníků musí být na téže listině a musí být úředně ověřeny), smlouva o rozšíření či zúžení společného jmění manželů a o výhradě vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství (§ 143a OZ, vyžaduje formy notářského zápisu), smlouva o zřízení zástavního práva (§ 156 odst. 1 OZ), smlouva o zřízení zástavního práva k nemovitým věcem, které nejsou předmětem evidence v katastru nemovitostí, k věci hromadné, k souboru věcí, k movitým věcem, jež nejsou při vzniku zástavního práva odevzdány zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě (§ 158 odst. 1 a 2 OZ, forma notářského zápisu), oznámení o podzástavní smlouvě (§ 173 odst. 2 OZ), dohoda o úplném a konečném vypořádání (§ 449a OZ), prohlášení o odmítnutí dědictví (§ 463 OZ), listina o vydědění (§ 469a odst. 3 OZ), závěť (§ 476 odst. 1 OZ), závěť sepisovaná nezletilými, kteří dosáhli věku 15 let (§ 479d odst. 2 OZ, forma notářského zápisu), smlouva o postoupení pohledávky (§ 524 odst. 1 OZ), smlouva o převzetí dluhu (§ 531 odst. 3 OZ), smlouva o přistoupení k závazku (§ 533 OZ), dohoda o smluvní pokutě či smlouva obsahující ujednání o smluvní pokutě (§ 544 odst. 2 OZ), prohlášení ručitele o převzetí ručení (§ 546 OZ), dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů (§ 551 odst. 1 OZ), smlouva o zajišťovacím převodu práv (§ 553 odst. 2 OZ), uznání dluhu (§ 558 OZ), dohoda o výhradě vlastnického práva (§ 601 OZ), dohoda o právu zpětné koupě (§ 607 odst. 2 OZ), darovací smlouva, není-li předmět daru odevzdán a převzat při darování (§ 628 odst. 2 OZ), nájemní smlouva, jejímž předmětem je nájem bytu (§ 686 odst. 1 OZ), smlouva o podnájmu (§ 719 odst. 1 OZ), smlouva o obstarání prodeje věci (§ 738 OZ), smlouva o dýchodu (§ 843 OZ), cestovní smlouva (§ 852b OZ), pojistná smlouva (§ 7 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů), smlouva o nájmu nebytových prostor a smlouva o podnájmu nebytových prostor (§ 3 a § 6 odst. 1 zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů), smlouva o převodu vlastnictví jednotky (§ 6 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé

spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony, ve znění pozdějších předpisů (zákon o vlastnictví bytů), smlouva o výstavbě (§ 17 zákona o vlastnictví bytů), nabídka převodu bytu nájemci (§ 22 odst. 1 zákona o vlastnictví bytů).

Speciální formu právních úkonů vyžadují následující obchodněprávní úkony: právní úkony týkající se založení, vzniku, změny či zrušení obchodní společnosti nebo družstva (§ 19 OZ ve spojení s § 63 OBZ, je nutné úřední ověření podpisů, notářský zápis v případě založení společnosti s ručením omezeným či akciové společnosti), dohoda o jiném nepeněžitém vkladu do základního kapitálu (§ 60 odst. 2 OBZ), smlouva o výkonu funkce statutárních orgánů společnosti či jejich členů (§ 66 odst. 2 OBZ, vyžaduje se písemné schválení valnou hromadou či všemi neomezeně ručícími společníky), výpověď pověřením společníkem pověřeným vedením společnosti (§ 81 odst. 4 OBZ), upozornění na možnost vyloučení ze společnosti (§ 90 odst. 2 OBZ), smlouva o převodu obchodního podílu (§ 115 odst. 3 OBZ), smlouva o zástavě obchodního podílu (§ 117a odst. 1 OBZ), plná moc k zastupování účastníka valné hromady na jejím zasedání či členské schůze družstva na jejím zasedání (§ 126 OBZ, § 184 odst. 1 OBZ, § 238 odst. 2 OBZ), rozhodnutí jediného společníka při výkonu působnosti valné hromady (§ 132 OBZ), vzdání se přednostního práva při zvyšování základního kapitálu (§ 143 odst. 2 OBZ), převzetí závazku ke zvýšení základního kapitálu (§ 143 odst. 6 OBZ), upozornění na možnost vyloučení ze společnosti (§ 149 OBZ), dohoda o ukončení účasti v obchodní společnosti (§ 149a OBZ), prohlášení o vzdání se práva na odkup akcií obchodní společnosti (§ 186a odst. 1 a 3 OBZ, vyžaduje úřední ověření podpisu), rozhodnutí akcionáře při působnosti valné hromady (§ 190 odst. 1 OBZ), smlouvy uzavřené mezi obchodní společnostmi a jediným akcionářem (§ 190 odst. 3 OBZ), ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku (§ 190c odst. 1 OBZ), smlouva o upsání akcií (§ 204 odst. 5, podpisy vyžadují úřední ověření), členská přihláška k členství v družstvu [§ 227 odst. 2 písm. b) OBZ], oznámení dosavadního člena družstva a písemný souhlas nabyvatele členského podílu se zápisem mezi členy družstva (§ 230 OBZ), dohoda o ukončení členství v družstvu, vystoupení či vyloučení z družstva (§ 231 OBZ), dohoda o podřízení právního vztahu obchodnímu zákoníku (§ 262 odst. 1 OBZ), dohoda o doplnění závazku – určité části smlouvy – třetí osobou či soudem (§ 269 odst. 3

OBZ), vyhlášení veřejné obchodní soutěže (§ 282 OBZ), smlouva o budoucí smlouvě (§ 289 odst. 2 OBZ), prohlášení o záruce (§ 303 OBZ), prohlášení banky o bankovní záruce (§ 313 OBZ), prohlášení o prodloužení promlčecí doby (§ 401 OBZ), smlouva o prodeji podniku (§ 476 OBZ), smlouva o nájmu podniku (§ 488b odst. 3 OBZ), smlouva o koupi najaté věci (§ 489 odst. 2 OBZ), uplatnění práva na koupi najaté věci (§ 490 OBZ), licenční smlouva (§ 508 odst. 2 OBZ), písemné prohlášení objednatele, že trvá na realizaci díla s použitím věci objednatele a jeho pokynů (§ 551 odst. 1 OBZ), smlouva o nájmu dopravního prostředku (§ 630 odst. 2 OBZ), smlouva o provozu dopravního prostředku (§ 638 odst. 2 OBZ), smlouva o obchodním zastoupení (§ 652 odst. 4 OBZ), smlouva o tichém společenství (§ 673 OBZ), smlouva o otevření akreditivu (§ 682 odst. 2 OBZ), smlouva o běžném účtu (§ 708 odst. 2 OBZ), smlouva o vkladovém účtu (§ 716 odst. 2 OBZ), prohlášení o slibu (§ 726 odst. 1 OBZ), ujednání o omezení prodeje (§ 742 odst. 2 OBZ), vzdání se práva na dorovnání, výměnu obchodních podílů nebo akcií, na náhradu škody, na odkup akcií, práva podat návrh na určení neplatnosti projektu přeměny a návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady (§ 9 zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, dále jen „zákon o přeměnách“, vyžaduje ověření podpisu), oznámení akcionáře o přijetí veřejného návrhu smlouvy nástupnické společnosti (§ 149 odst. 2 zákona o přeměnách), návrh na uzavření smlouvy o odkupu akcií (§ 151 odst. 1 zákona o přeměnách), vystoupení nesouhlasícího akcionáře nebo společníka společnosti s ručením omezeným (§ 160 odst. 1 a § 376 odst. 1 zákona o přeměnách, vyžaduje úřední ověření podpisu), oznámení člena o vystoupení z družstva (§ 176 odst. 1 zákona o přeměnách, vyžaduje úřední ověření podpisu), smlouva o rozsahu práva vlivu zaměstnanců nástupnické korporace (§ 233 odst. 1 zákona o přeměnách), dohoda o způsobu a rozsahu zapojení zaměstnanců evropské společnosti (§ 54 odst. 1 zákona č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti), oznámení člena evropské družstevní společnosti o jeho vystoupení (§ 16 odst. 1 zákona č. 307/2006 Sb., o evropské družstevní společnosti), smlouva o způsobu a rozsahu zapojení zaměstnanců evropské družstevní společnosti (§ 61 zákona o evropské družstevní společnosti), smlouva o převodu listinného cenného papíru na jméno (§ 19 odst. 1 zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „ZOCP“), komisionářská smlouva o obstarání koupě či

prodeje cenného papíru (§ 28 odst. 2 ZOCP), pokyn komitenta k obstarání cenného papíru (§ 29 ZOCP), mandátní smlouva o obstarání koupě či prodeje cenných papírů (§ 33 odst. 3 ZOCP), smlouva o obstarání vydávání cenného papíru a smlouva o obstarání vracení zastupitelného cenného papíru (§ 33a odst. 1 ZOCP), smlouva o zprostředkování vydávání zastupitelného cenného papíru a smlouva o zprostředkování vracení cenného papíru (§ 33b ZOCP), smlouva o obhospodařování cenných papírů (§ 37a odst. 2 ZOCP), písemné prohlášení vlastníka cenného papíru o jeho zástavě, které bude učiněno na cenném papíru (§ 40 odst. 2 ZOCP), směnka (§ 2 odst. 1 ZSŠ), šek (§ 2 ZSŠ).

Z oblasti pracovněprávních vztahů vyžadují písemnou formu následující právní úkony: výpověď kolektivní smlouvy (§ 26 odst. 1 ZP), kolektivní smlouva (§ 27 odst. 2 ZP), pracovní smlouva (§ 34 odst. 3 ZP), dohoda o zkušební době (§ 35 odst. 3 ZP), oznámení zaměstnance, že trvá na tom, aby byl dále zaměstnáván (§ 39 odst. 5 ZP), dohoda o podmínkách stanovení doby určité v pracovněprávních vztazích na dobu delší dvou let (§ 39 odst. 4 ZP), zrušení pracovního poměru ve zkušební době (§ 66 odst. 2 ZP), změna pracovní smlouvy (§ 40 odst. 1 ZP), dohoda o rozvázání pracovního poměru (§ 49 odst. 2 ZP), výpověď (§ 50 odst. 1 ZP), písemná výzva k plnění požadavků zaměstnancem a písemná výzva k upuštění od soustavného, méně závažného porušování pracovní kázně zaměstnancem [§ 52 písm. f), g)], okamžité zrušení pracovního poměru (§ 60 ZP), oznámení o trvání na dalším zaměstnávání či o trvání na nástupu do zaměstnání v případě neplatného ukončení pracovního poměru (§ 69 odst. 1 a 2, § 70 odst. 1 ZP), odvolání či vzdání se pracovního místa vedoucího pracovníka (§ 73 odst. 5 ZP), dohoda o pracovní činnosti (§ 76 odst. 4 ZP), mzdový či platový výměr (§ 113 odst. 4, § 136 odst. 1 ZP), písemná plná moc pro vyplacení mzdy či platu (§ 142 odst. 5 ZP), dohoda o srážkách ze mzdy k úhradě členského poplatku v odborové organizaci [§ 146 písm. c) ZP], dohoda o hmotné odpovědnosti (§ 252 odst. 3 ZP), odstoupení od dohody o hmotné odpovědnosti (§ 253 odst. 1 ZP), dohoda o odpovědnosti za ztrátu svěřených předmětů (§ 255 odst. 4 ZP), odstoupení od dohody o odpovědnosti za ztrátu svěřených předmětů (§ 256 ZP), dohoda o způsobu náhrady škody (§ 263 odst. 2 ZP), ujednání o evropské radě zaměstnanců (§ 294 ZP), ujednání o jiném postupu pro nadnárodní informace a projednání (§ 295 ZP), vnitřní předpis zaměstnavatele (§ 305 odst. 2 ZP), souhlas zaměstnavatele s výkonem výdělečné činnosti

zaměstnanec shodné s předmětem činnosti zaměstnavatele a odvolání tohoto souhlasu (§ 304 odst. 1 a 2 ZP), pokyn agentury práce k dočasnému přidělení zaměstnanec k výkonu práce u uživatele (§ 309 odst. 2 ZP), dohoda o dočasném přidělení (§ 308 odst. 2 ZP), konkurenční doložka (§ 310 odst. 6 ZP), dohoda o srážkách ze mzdy § 327 ZP.

Písemnou formu vyžadují následující právní úkony v rodinném právu: plná moc k uzavření manželství (§ 9 ZOR), smlouva upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a vyživovací povinnost, to vše pro dobu po rozvodu manželství [§ 24a odst. 1 písm. a) ZOR], smlouva o poskytnutí jednorázové částky na vyživovací povinnost (§ 94 odst. 2 ZOR).

- b) **Neformálními právními úkony** jsou veškeré právní úkony, u kterých právní předpis nepředepisuje zvláštní formu (tj. formu písemnou či formu úředního zápisu – notářského zápisu). Civilněprávní úprava vychází ze zásady autonomie vůle stran, jež se vztahuje též k autonomii vůle subjektů soukromoprávních vztahů ve vztahu k formě právního úkonu, který hodlají smluvní strany uzavřít. Do kategorie neformálních právních úkonů patří např. kupní smlouva (s výjimkou smluv, jejichž předmětem je nemovitost (§ 46 odst. 1 OZ), smlouva o dílo, smlouva o půjčce, smlouva o výpůjčce a další.

2.4.3.5 Kritérium poměru majetkového naplnění

Objektivní právo odlišuje celkem dva typy právních úkonů z hlediska poměru majetkového naplnění. Dá se říci, že standardním typem jsou právní úkony úplatné, zatímco bezúplatné právní úkony se v právní praxi nacházejí spíše zřídka, a to nejen z hlediska množství typových právních úkonů obsažených v právním řádu, ale rovněž z hlediska frekvence jejich využití v právní praxi.

- a) **Úplatné právní úkony** jsou takové, jimiž se jedna strana zaváže druhé straně něco dát, vykonat, strpět či se zaváže k nekonání, zatímco strana druhá poskytne první straně za výše uvedené plnění peněžité protiplnění. Otázka ekvivalence plnění a protiplnění není z hlediska platnosti úplatných právních úkonů relevantní. Pouze v případě, že by poskytnuté plnění bylo ve zjevném nepoměru k poskytnutému protiplnění, by mohl být dán důvod pro odstoupení od smlouvy dle § 49 OZ, a to za předpokladu, že ony tzv. nápadně nevýhodné podmínky by byly známy osobě, jež

poskytla nepřiměřeně nízké protiplnění.²⁴ Příkladem úplatné smlouvy je typicky kupní smlouva.

- b) **Bezúplatné právní úkony** jsou naproti tomu takové, kdy jedna strana se zaváže druhé straně něco dát, vykonat, strpět či se zaváže k nekonání, přičemž druhá smluvní strana neposkytne žádné protiplnění. Typickým dvoustranným právním úkonem, příkladným zejména pro bezúplatné smlouvy, je smlouva darovací, z jednostranných právních úkonů se jedná o závěť.

2.4.3.6 Kritérium okamžiku nastoupení následků ve vztahu k jednajícím

Při odlišování právních úkonů z hlediska nastoupení následků ve vztahu k jednajícím je významná otázka, zda dojde ke vzniku těchto následků v okamžiku smrti, či za života jednajícího. Podle toho se odlišuje kategorie právních úkonů mezi živými a právních úkonů pro případ smrti.

- a) **Úkony mezi živými (inter vivos)** jsou standardními jednostrannými, dvoustrannými či vícestrannými právními úkony, které působí své důsledky ještě za života jednající osoby. Nehraje přitom roli, zda skutečně k těmto následkům za života jednající osoby došlo či nikoli. Je samozřejmě možné, že jednající osoba se zaváže vůči druhé smluvní straně k poskytnutí určitého plnění či ke konání, strpění či nekonání, následně zemře a závazek jednající osoby přejde na dědice (s výjimkou tzv. osobních závazků). Nicméně v okamžiku, kdy je právní úkon učiněn, je vůlí jednajícího, aby právní úkon vyvolal právní následky za jeho života. Ostatně pokud by jednající mínil právní úkon učinit např. s odkládací podmínkou vzniku právních následků ke dni své smrti, šlo by o absolutně neplatný právní úkon (§ 39 OZ).

- b) **Úkony pro případ smrti (mortis causa)** zná současná právní úprava pouze dva: závěť dle § 476 OZ a listinu o vydědění dle § 469a OZ. Jakékoli právní úkony, které by fakticky znamenaly obejití závěti, by byly posuzovány dle § 39 OZ jako neplatné pro obcházení zákona. Pokud tedy zůstavitel má v úmyslu naložit se svým majetkem určitým způsobem, aniž by využil institutu vydědění, musí učinit právní úkony se zaměřením na působení účinků ještě za svého života (např. uzavřít s konkrétní

²⁴ **Srov.** SPÁČIL, J. *Právní úkony učiněné pod vlivem bezprávné výhrůžky a v tísni; jejich vzájemný poměr*. Systém ASPI. Praha : ASPI, 2003.

osobou darovací smlouvu). Dřívější právní úprava, konkrétně ust. § 533 ve spojení s ust. § 602 císařského patentu 946/1811 Sb. z. s., Obecného zákoníku občanského, jež byla převzata českoslovenkým právním řádem po roce 1918, znala též tzv. dědickou smlouvu, kterou bylo možné uzavřít pouze mezi manželi, a to ve smyslu ust. § 602 Obecného občanského zákoníku. Navrhovaná právní úprava NOZ se k této koncepci vrací a v ust. § 1381 upravuje rovněž dědickou smlouvu, již je možné uzavřít za života zůstavitele formou veřejné listiny (notářského zápisu).²⁵

2.4.3.7 Kritérium předpokladu vzniku a zaměření účinků

- a) **Adresované právní úkony** vyžadují ke své perfektnosti doručení svému adresátovi. Zpravidla se jedná o jednostranné právní úkony mezi osobami, jež mají mezi sebou konkrétní existentní závazkový právní vztah, přičemž jednostranný adresovaný právní úkon zakládá nová práva a povinnosti či mění anebo ruší stávající práva a povinnosti mezi účastníky soukromoprávního vztahu. Konkrétním příkladem adresovaného právního úkonu může být odstoupení od smlouvy. Jedná se o úkon, který je adresován druhé smluvní straně, přičemž právní úkon se stává perfektním okamžikem doručení adresátovi (druhému z účastníků soukromoprávních vztahů). Má-li adresovaný právní úkon vyvolat právní účinky, je nezbytné vzít v úvahu, kdo je adresátem. Uzavřely-li smluvní strany mezi sebou např. kupní smlouvu, přičemž prodávajícím byli dva účastníci, pak je třeba, aby odstoupení od smlouvy bylo doručeno oběma těmto účastníkům, jinak není právní úkon perfektní a nemůže vyvolávat účinky. Právní praxe řešila též otázku, kdy je právní úkon doručen adresátovi. Právní úkon je považován za doručенý, a tudíž perfektní, dostane-li se do sféry dispozice adresáta, tedy jakmile má adresát objektivní možnost seznámit se s obsahem projevu vůle.²⁶ Postačí tak prokázat, že písemnost byla vložena do poštovní schránky adresáta (např. na základě svědecké výpovědi).
- b) **Neadresované právní úkony** jsou takové, které ke své perfektnosti a k vyvolání důsledků nevyžadují, aby byly adresátovi doručeny. Vyvolávají právní následky svojí pouhou existencí. Typickým příkladem

²⁵ **Blíže:** ONDŘEJOVÁ, P. Výklad závěti ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. *Socialistická zákonost* 10/1987, s. 559.

²⁶ **Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003** (citováno v pozn. 17, s. 25).

může být závěť (§ 476 OZ) či veřejná soutěž. Samotným vyhlášením veřejné soutěže je vyhlášovatel vázán a vznikají mu tím konkrétní práva a povinnosti (srov. § 847 OZ).

2.4.4 Náležitosti právních úkonů

Předně je nezbytné odlišit pojmové znaky právních úkonů od jejich náležitostí. Pojmové znaky právního úkonu determinují vznik a existenci právního úkonu. Náležitosti právních úkonů naopak při jejich splnění způsobí, že právní úkony působí právní účinky – právní následky. Stávající zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, neodlišuje nicotné právní úkony (*non negotium*) a právní úkony absolutně neplatné, česká právní kultura ve svých historických kontextech však ano. *De lege lata* je třeba vycházet ze stávající právní úpravy, což je též důvodem, proč se v následujících řádcích setkáme rovněž s pojmovými znaky právních úkonů. Ty jsou totiž *de lege lata* současně jejich náležitostmi.

Právní úkony mají tyto náležitosti:

- a) náležitosti subjektu,
- b) náležitosti vůle,
- c) náležitosti projevu vůle,
- d) náležitosti poměru vůle a projevu,
- e) náležitosti předmětu právního úkonu,
- f) náležitosti obsahu právního úkonu.

2.4.4.1 Náležitosti subjektu

Právní subjektivitu je třeba chápat ve dvojí rovině, a to jako způsobilost k právům a povinnostem a jako způsobilost k právním úkonům. Přitom je třeba vzít v úvahu rozlišení subjektů práva, od nichž jsou odvislé podmínky způsobilosti, ať už k právům a povinnostem, či k právním úkonům. Právní řád odlišuje následující subjekty práva:

- **fyzické osoby (§ 7–17 OZ),**
- **právnícké osoby (§ 18–21 OZ):**
  - sdružení fyzických nebo právníckých osob (např. obchodní společnosti),
  - účelová sdružení majetku (např. nadace a nadační fondy),

- jednotky územní samosprávy (např. Moravskoslezský kraj),
- jiné subjekty, o kterých to stanoví zákon (např. Česká národní banka).

Z hlediska způsobilosti k právům a povinnostem či k právním úkonům není v zásadě důležité členění právnických osob. Relevantní je toliko členění na fyzické a právní osoby.

2.4.4.1.1 Způsobilost k právům a povinnostem

Způsobilost fyzických osob k tomu, mít práva a povinnosti, vzniká narozením. Způsobilost nabývat těchto práv a povinností má též plod dítěte, je-li počato, přičemž práv a povinností nabývá rovněž nenarozené dítě, a to pod podmínkou rozvazovací, kdy pokud se dítě nenarodí živé, tuto způsobilost nikdy nemělo (§ 7 odst. 1 OZ). Způsobilost fyzických osob k právům a povinnostem zaniká smrtí (§ 7 odst. 2 OZ), přičemž okamžik smrti se právně odvozuje od okamžiku, který je uveden v zápisu o ohledání mrtvého, jež vyhotovuje lékař provádějící prohlídku mrtvol. Tento okamžik se pak uvádí do úmrtního listu jako den úmrtí. Pro případ, že není možné smrt prokázat, či pro případ, že je osoba po delší dobu nezvěstná, existuje v právním řádu institut prohlášení za mrtvého: pokud smrt nelze zjistit na základě prohlídky mrtvol, ale jinými důkazními prostředky lze prokázat, že osoba zemřela (např. došlo-li k pádu letadla, přičemž není pravděpodobné, že by tragickou nehodu kdokoli přežil), vydá soud rozhodnutí, na jehož základě prohlásí dotyčnou osobu za mrtvou (§ 200 OSŘ). V případě, že není jisté, že je osoba mrtvá, avšak stala se nezvěstnou, soud zahájí řízení o prohlášení za mrtvého ve smyslu ust. § 195 OSŘ a vyhláškou či jiným vhodným způsobem vyzve nezvěstného, aby se do jednoho roku přihlásil, jakož i každého, kdo o nezvěstném ví, aby podal v téže lhůtě soudu zprávu. Po uplynutí lhůty stanovené ve vyhlášce soud vydá rozsudek o prohlášení za mrtvého.

Pokud se týče právnických osob, v zásadě je nezbytné odlišovat dva termíny: založení a vznik právní osoby. Výše uvedené platí obzvláště u obchodních společností a družstev, jež jsou nejčastějšími právními osobami, s nimiž se v praxi setkáváme. Zjednodušeně řečeno, na založení právní osoby je třeba se dívat jako na početí fyzické osoby a na její vznik jako na narození dítěte. V následujících řádcích bude pojednáno o obchodních společnostech a družstvech, jak je zná zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, na nichž bude okamžik vzniku subjektivity demonstrován.

Okamžikem **založení právnické osoby** se rozumí okamžik, kdy došlo k sepsání společenské smlouvy, zakladatelské smlouvy či zakladatelské listiny právnické osoby. Tento úkon je možné považovat za „početí“ právnické osoby. Od tohoto okamžiku může právnická osoba nabývat práv a povinností, a to na základě jednání osob za společnost jednajících (§ 64 odst. 1 OBZ), to vše však pod odkládací podmínkou, se zpětnou účinností ke dni právního jednání, kdy je nezbytné, aby statutární orgán právnické osoby takováto jednání schválil ve lhůtě tří měsíců ode dne vzniku společnosti či družstva. V opačném případě jsou z jednání zavázány jednající osoby. Vznikem obchodní společnosti či družstva se rozumí okamžik jejího zápisu do obchodního rejstříku (§ 62 OBZ). Právní subjektivita právnických osob nezaniká okamžikem jejího zrušení (ať už s likvidací, či bez likvidace), ale okamžikem výmazu z obchodního rejstříku – zánikem obchodní společnosti (§ 68 odst. 1 OBZ). Zrušení vždy předchází zániku obchodní společnosti (§ 68 odst. 1 OBZ).²⁷

---

²⁷ **Blíže:** BÁRTA, J. K některým otázkám subjektivity a sukcese právnických osob v platném právu. *Právník* 2/1995, Praha : Academia, 1995 s. 89; BÁRTA, J. Některé otázky zrušení obchodně právních subjektů bez likvidace ve zvláštních případech. *Právní rozhledy* 12/1995, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 481; BÁRTA, J. Výchozí otázky právního nástupnictví a zániku právnických osob bez likvidace. *Právní rozhledy* 9/1995, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 348; BĚLOHLÁVEK, A. Nová právní forma obchodní společnosti v ekonomice EU-„EWIV“. *Právní rádce* 1/1999, Praha : Economia, 1999, s. 17; DOSTÁLOVÁ, J., HARVÁNEK, J. Nad některými otázkami právní subjektivity. *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/1998, Praha : Masarykova univerzita, 1998, s. 542; DVOŘÁK, T. Neplatnost právnických osob. *Bulletin advokacie* 9/2003, Praha : Česká advokátní komora, 2003, s. 43; FALDYNA, F. Právnická osoba a její právní jednání a odpovědnost. *Právo a podnikání* 2/2001, Praha : ORAC, s. 2; FIEDLER, M. Několik poznámek k založení a vzniku akciové společnosti. *Právní rozhledy* 8/1994, Praha : C. H. Beck, 1994, s. 274; HENDRYCH, D. Právnické osoby veřejného práva. *Správní právo* 1/1996, s. 1; HURDÍK, J. Osoba a její soukromoprávní poslání v měnícím se světě. Brno : Masarykova univerzita, 2004; HURDÍK, J. Pojem osoba a geneze jeho obsahu jako základ konstrukce osob v právním smyslu. *Časopis pro právní vědu a praxi* 3/2000, Brno : Masarykova univerzita, s. 306; HURDÍK, J. Právnické osoby – realita nebo fikce. *Právní rozhledy* 3/1999, Praha : C. H. Beck, 1999, s. 125; HURDÍK, J. *Právnické osoby (Obecná právní charakteristika)*. Brno : Masarykova univerzita, 2000; HURDÍK, J. *Právnické osoby a jejich typologie*. Praha : C. H. Beck, 2003; HURDÍK, J. Úvaha nad tendencemi vývoje koncepce právnických osob. *Právník* 10/2000, Praha : Academia, 2000, s. 960; KNAPP, V. O právnických osobách. *Právní rozhledy* 10–11/1995, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 986; KNAPP, V. Právnické osoby. *Právník* 10–11/1995, Praha : Academia, 1995, s. 980; KÜHN, Z. Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení. *Právní rozhledy* 11/2003, Praha : C. H. Beck, 2003, s. 542.